

IZVORUL

**Revistă de etnografie
și folclor**

Nr. 27

Giula, 2006

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

Redactor

Emilia Martin

Lector

Lucia Borza

Fotografii

Irina Garami

Fotografii arhive

Editor responsabil

Maria Berényi

Publicația a fost sprijinită de
Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale
și Etnice din Ungaria”,
Departamentul pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni, București,
Autogovernarea Minoritară Română Sect. II. Budapesta

ISSN 0231-2131

Maria Berényi

Folclorul revistelor Familia și Șezătoarea

Începuturile presei românești din Ungaria și Transilvania sînt legate de trezirea la conștiința națională a poporului român, de eforturile depuse de intelectualitatea română la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea pentru a afirma cultura idealurilor naționale. Mijlocul cel mai potrivit de dezmorțire a sentimentelor și de trezire la viața națională și spirituală proprie îl constituie cultivarea limbii și a științei, îndeosebi a filologiei și istoriografiei.

Un succint excurs istoric privind evoluția presei românilor din Transilvania, din părțile sale vestice și din marile orașe ale imperiului, **Viena și Budapesta**, relevă faptul că după revoluția de la 1848-1849, mai cu seamă în timpul regimului liberal și în primul deceniu al dualismului austro-ungar, mișcarea culturală a românilor aflați sub stăpînirea străină a afirmat organe de presă viabile, puternic atașate cauzei naționale.

Unele ziare și reviste românești au avut o apariție scurtă, dar cele mai multe, biruind vicisitudinile iscate de către autorități, au rezistat cu vrednicie, fără îndoială prin străduința unor intelectuali luminați și concursul publicului cititor, de către masele largi românești de la sate și orașe, dovedind o comuniune spirituală militantă, manifestîndu-se ca adevărate școli politice și culturale ale românilor din Transilvania și Ungaria.

Viața cultural-literară a românilor ardeleni aflați sub dominația habsburgică a constituit unul din avanposturile luptei de veacuri pentru afirmarea voinței naționale. Jumătatea secolului al XIX-lea a marcat momentul strîngerii forțelor „inteligentei” românești cu preocupări literare la nivelul unui sistem de uniune de crez și ideal. În această atmosferă, în care literatura ardeleană începea să dea roade, se simțea acut nevoia unui periodic literar specializat, în paginile căruia să se poată desfășura condeiele scriitoricești și artistice.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Budapesta a dispus de o presă activă, care a avut o arie largă de acțiune în comunitatea românească din Ungaria și Transilvania: politică, social-economică, culturală și literară. Ea a modelat conștiința publică românească în spiritul valorilor culturii românești și al marilor aspirații de libertate și unitate națională. Influența presei din capitala Ungariei asupra spiritului public românesc a avut un rol educativ imens prin formarea unor curente de opinii culturale sau politice. Funcția național-culturală a presei românești din Budapesta a dobîndit aspecte particulare de la un organ de presă la altul, în funcție de timp și de conjunctura politică.

Apărută ca expresie a unor nevoi imperioase culturale și politice, presa s-a preocupat, de la începuturile sale, să înfățișeze în mod verdict fresca evoluției sociale, reflectînd în mod fidel aspirațiile și realitățile epocii, mentalitatea și

sensibilitatea societății din perioada respectivă, tendințele, direcțiile de dezvoltare și nivelul atins de cultura care i-a dat viață și pe care o reprezintă.¹

Familia

Intenția lui **Iosif Vulcan**² de a edita o revistă culturală și literară proprie datează de la începutul activității lui gazetărești. O astfel de realizare din domeniul culturii și literaturii pretindea, în condiții specifice ale românilor din Ungaria, o pregătire temeinică pentru a i se așeza o bază trainică, cu atât mai mult cu cât primele încercări de a fonda periodice au eșuat. Vulcan trece la realizarea idealului mărturisit în mai multe articole numai după ce crease toate condițiile și după ce dobândise, între 1859–1865 o oarecare experiență în domeniul ziariștii. La vârsta de 24 de ani, Iosif Vulcan, la 5 aprilie 1865, se adresează Locotenenței din Buda cu cererea pentru publicarea unei reviste literare ce avea să poarte titlul *Familia*.

Titlul revistei lui Vulcan – așa cum reiese și din articolul program, formulat într-un stil atrăgător, simulînd o conversație cu cititorii are o dublă semnificație: năzuința de a se adresa fiecărei familii românești în parte și „familiei” mai mari, de fapt întregii națiuni; pe de altă parte, o revistă concepută în acest sens și care lua în considerație stadiul de dezvoltare a vieții sociale și culturale a românilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu se putea angaja doar la propagarea vreunui curent literar sau ideal pur estetic.

În ceea ce privește programul, acesta este cât se poate de limpede, un program nu pur literar, ci social, atotcuprinzător, care conține atât scopurile culturale urmărite, cât și motivele care l-au îndemnat să editeze revista *Familia*. Două idei care se desprind din programul tînărului redactor: năzuința de educare în spirit național și ridicarea maselor prin cultură.

Însemnătatea *Familiei* constă tocmai în faptul că a fost publicată pentru ma-

sele largi de cititori care acum făceau primii pași spre o viață culturală națională, ducând lumină și grai românesc în cele mai îndepărtate sate și cătune. Se angajase la o muncă încordată de lămurire și maturizare culturală a poporului român, netezindu-i calea spre o civilizație și o viață mai modernă.³

Revista a publicat literatură populară culeasă nu numai din zonele Transilvaniei și Ungariei, dar și din Banat, Bucovina, Moldova și Muntenia. Fără să se arate în mod consecvent interes pentru aspectul științific al colecțiilor, deși Atanasie M. Marienescu și-a tipărit în *Familia* apelul și instrucțiunile adresate către culegătorii de folclor, s-au dat tiparului, din 1866, sub titulatura generală *Datinile poporului român*, basme, povești, legende și snoave, balade, doine și strigături, descânțe și texte privind credințele, tradițiile, obiceiurile sociale și juridice etc. În paginile revistei au publicat, cu mici excepții, cei mai cunoscuți folcloriști români ai secolului al XIX-lea: At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, G. Dem Teodorescu, P. Ispirescu, D. Stăncescu, A. Bârseanu (în colaborare cu J. Urban Jarnik), Elena Niculiță-Voronca. Li se adaugă Gr. Sima al lui Ion, O. Poruțiu, I. Rusu, I. T. Mera, Al. Tuducescu, L. Bota, N. Petra-Petrescu, S. Liuba și A. Iana, S. Manguica și mulți alții. Alături de materialul propriu-zis, mai ales după 1875, au apărut și articole fie în legătură cu importanța folclorului pentru cultura românească, fie tratând caracteristicile diverselor specii ori ocupându-se de muzica populară, de etnografie sau de folclorul altor popoare, scrise de Gr. Silași, I. Vulcan, V. Ranta-Buticescu, At. M. Marienescu, S. Manguica, Nicolae și Aron Densușianu.⁴

Un efort de reunire a colaboratorilor s-a manifestat în toate privințele: folclor, beletristică, istorie și critică literară. Puține publicații se pot lăuda cu trecutul *Familiei*, cu ambitusul ei spiritual, cu efectul benefic pe care l-a avut în epocă. Căci, după *Foaie pentru minte, inimă și literatură* a lui **George Barițiu**, *Familia* este cea de-a doua mare revistă literar-culturală a românilor din Transilvania și Ungaria, revistă cu rol ideologic și spiritual de un înalt nivel.

Deși atât de tânăr, publicistul și scriitorul Iosif Vulcan, care își asumă sarcina dificilă de a face să apară săptămînal o revistă destinată unui public larg și divers, nu era deci lipsit de experiența necesară. Bogata activitate publicistică îi va fi de un real folos în redactarea revistei. În timp de patru decenii, *Familia* va publica: biografii, beletristică, studii și articole de istorie și limbă, folclor, aspecte din știința și arta contemporană, literatură universală prin traduceri, știri și informații din viața politică, socială și culturală românească și străină.

În ansamblu, *Familia* reprezintă totuși moment important în dezvoltarea presei culturale românești, în oglindirea procesului de modernizare. Profilul său enciclopedic îi permite să deschidă spre toate domeniile ce i-a înlesnit receptarea fenomenului cultural și social în feluritele lui aspecte. Revista înfățișează diversele date ale luptei generale a transilvănenilor. Contribuie la ridicarea conștiințelor, la instrucția maselor. *Familia* luptă pentru emanciparea femeii și pentru înființarea primelor instituții educative pentru femei, pentru dezvoltarea teatrului român în Transilvania și Ungaria, pentru înțelegerea adecvată a problemelor de limbă și ortografie românească. Contribuie masiv la culegerea și interpretarea folclorului, la popularizarea științei, a artelor plastice și a muzicii,

a unor personalități reprezentative din cultura națională și universală. *Familia* rămîne una dintre cele mai importante și, mai cu seamă, populare reviste românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Editorul și redactorul acestei reviste a lucrat 42 de ani, ca periodicul să ajungă săptămînal în mîna cititorului. În luna august 1873, la **Leta Mare**, moare mama lui I. Vulcan. Copleșit de durere, Vulcan întrerupe apariția *Familiei* de la 12/24 august pînă la 4/16 noiembrie. În nr. 36 din 4/16 noiembrie al *Familiei* se adresează *Către onorații mei prenumerați* în felul următor: “Am jelit și jelesc pe mama mea.(...). Dar ea n-a fost numai a mea, că a fost și a *Familiei* – mamă. Da, căci nu publicul nostru pururea nepăsător de toate întreprinderile naționale, ci scumpa și neuitata mea mamă și întristatul meu părinte au conservat existența acestei foi.” Reproducem aceste rînduri pentru că, dincolo de conținutul lor emoționant, ele pun în lumină, poate pentru prima dată în mod atît de categoric, sacrificiile pe care familia Vulcan din Leta Mare le-a adus de-a lungul anilor pentru susținerea acestui organ de cultură și literatură națională, prevestind, totodată, greutățile materiale pe care Iosif Vulcan are să le întâmpine în ultimii ani ai existenței revistei sale.⁵

Șezătoarea

Șezătoarea. Foaia poporului român. Apare lunar, la Budapesta (1 ianuarie 1875–15 aprilie 1880), apoi la Oradea (1 mai 1880–15 decembrie 1882). Proprietar, redactor responsabil: *Iosif Vulcan*.

Revista era concepută ca o variantă pentru sate a *Familiei*. Apariția, în 1875 a *Șezătorii* este o urmare a adevăratului cult pe care Iosif Vulcan îl purta folclorului și etnografiei, cult făcut public prin *Familia*. Vulcan considera poezia populară ca un valoros document social-istoric. Pe de o parte. Pe de altă parte dă naștere revistei din necesitatea resimțită la sate, a unei publicații care să satisfacă cunoștințele de carte – atîtea cîte erau atunci – ale țăranilor, în primul rînd, apoi a dascălilor, preoților etc.; a unei reviste care să ducă la educația în spirit național. Programul revistei era dat de Vulcan, ca și în cazul *Umoristului* și al *Gurii satului* nu printr-un articol, ci prin versuri. În poezia *Haidați la șezătoare*, cu care se deschide primul număr, citim aceste versuri:

Frunză verde, foi de cepe
 Șezătoarea se începe;
 Haideți fete și neveste,
 Să vă spun cîte-o poveste,
 De-mpărat cu păr de aur
 Sau de zîină și balaur...
 Să vă cînt o doină, două
 Cum vă place tocmai vouă.

Publicația lui Iosif Vulcan își propune să stimuleze culegerea folclorului, să contribuie la răspîndirea culturii și să ofere lecturi plăcute cititorilor. *Șezătoarea* devine, într-un timp relativ scurt, cea mai populară publicație de acest gen. La

sfârșitul anului 1877, revista apare într-un tiraj de 1.800 de exemplare, lucru neobișuit pentru publicațiile românești de atunci.⁶

Cum arată și titlul revistei, textele sînt mai ales culegeri și prelucrări folclorice. Dar se publică și versuri, povestiri, articole, cugetări, sfaturi, ghicitori, jocuri, corespondență etc. Începînd cu anul 1878, Vulcan începe să publice, după exemplul din *Familia*, și în revista scoasă pentru săteni, portrete și biografii, literatură română și străină, scrieri istorice și artistice. Creațiile populare (doine, balade, povești, anecdote), proza și poezia, scrierile care conțineau cunoștințe utile pentru săteni, erau bine primite de către cititori. Culegeri de folclor apar în fiecare număr: doine și strigături din părțile Sălajului, din Năsăud, din Maramureș, din Banat și Bucovina. Au apărut notițele istorice ale lui G. Barițiu, T. Cipariu, B. P. Hașdeu, Al. Hurmuzachi despre Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș. Poezie, proză, folclor publică aici nume cunoscute, ca: Petre Dulfu, I. Pop-Reteganul, George Cătană, At. M. Marienescu, V. Ranta Buticescu, N. Ștefu, Gr. Silași și alții.

Dintre colaboratorii revistei, cei mai mulți sînt originari din Banat și Crișana. Acestora li s-au alăturat și doi învățători din **Leta-Mare. Teodor Mamu**, “învățător de fetițe”, a scris articole legate de grădinărit, de sădirea pomilor și altoit. Iar învățătorul **P. D. Cardoso** a publicat articole *Despre creșterea casnică și școlară* (după Lanckhard).⁷ Iosif Vulcan ținea mult la părinții săi care trăiau în Leta Mare (aici e înmormîntată mamă-sa, **Victoria Irinyi** și membrii acestei familii) și la intelectualii din această localitate. El însuși, aici a terminat clasele primare între anii 1847-1851. Aici și-a petrecut vacanțele liceale și studentești, puținele răgazuri pe care i le-au permis activitatea gazetărească și bogata activitate culturală și socială de mai târziu. **Leta** este locul de refugiu pentru odihnă în anii de osteneală. Acest sat, unde a avut o copilărie senină, de unde s-a inspirat foarte mult, îi lasă amintiri puternice și poetul mărturisește acest lucru, cu mare căldură, în poezia *După vreme-ndelungată*:

Mii de amintiri mă leagă
Să mă mai revăd aici:
Amintiri ce-n viața-ntreagă
Tot ca stele mi-ar luci
Anii veseli de pruncie
P-aste locuri mi-au trecut:
Și de-aici îmi rîde mie
Fericirea din trecut

Iosif Vulcan din casa părintească a adus dragostea și respectul față de limba și cultura română, față de creațiile folclorice. Despre scopul redactării revistei *Șezătoarea*, el însuși, făcînd un bilanț după apariția primelor 12 numere, la sfârșitul anului 1875, scrie în felul următor: “La întemeierea ei [a *Șezătorii* – n.n.] scopul meu a fost: răspîndirea iubirii de cetire în popor, prin aceasta, deșteptarea, luminarea și înaintarea lui.

Și iată prin ce mijloace am gândit eu că voi putea ajunge mai ușor la acest scop:

Am dat la lumină mai ales lucrări ușoare de înțeles, pe care poporul – după părerea mea – le cetește cu plăcere; crezând că astfel voi introduce mai lesne gustul de cetire.

Învățăturile folositoare le-am îmbrăcat în formă povestitoare și de multe ori glumeață, ca astfel acele nimănui să nu-i pară seci, ci toți să le cetească bucuros și așa pe neștiute să intre în inima fiecăruia acele învățăture.”⁸

Preocupări folclorice

A doua jumătate a secolului al XIX-lea este caracterizată, în Europa, de asaltul științei etnografice și folclorice în diferite direcții, prin fundare de instituții și periodice, prin teorii diverse. Direcțiile folclorice s-au întâlnit uneori cu cele filologice sau istorice.

Secolul al XIX-lea este și la români secolul interesului viu pentru producțiile artistice populare, secolul descoperirii folclorului. Astfel generația de la 1848, sub un puternic avânt romantic resimțit în întreaga Europă, interpreta manifestările spirituale ale poporului și mai cu seamă literatura populară dintr-un unghi de vedere corespunzător epocii. **Nicolae Bălcescu, Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Mihai Kogălniceanu, Alecu Russo, Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu, Vasile Alecsandri** și alții și-au exprimat atașamentul lor pentru folclor, remarcându-i rînd pe rînd caracter de izvor istoric, autenticitate, importanță documentară, mijlocitor de reforme sociale, oglindă a realității sociale și morale, sinteză artistică a manifestărilor spirituale, izvor al literaturii culte.

De același ideal se călăuzeau și revistele românești apărute în Ungaria. Apare acum și mai distinctă dubla însemnătate a revistei *Familia* și *Șezătoarea*, datorită interesului arătat față de folclorul românesc de pretutindeni.

Sub raportul interesului pentru folclor, Vulcan a avut predecesori în Transilvania pe **Timotei Cipariu** și pe nestorul presei românești ardeleni, **George Barițiu**. Acestora le revine primatul preocupărilor pentru literatura populară în Transilvania, cerînd „a se culege odată cîntecele osianilor și barzilor românești”, „culegeți cîntecele”, se adresa Barițiu folcloriștilor, „neschimbate, neatînse, așa cum se află în gura poporului în munți, în văi, la șesuri. În cîntecele, în povestirile, în jocurile, obiceiurile și țemoniile unei nații se află mai cu deosebire trăsăturile adevăratului caracter”. Din cîntecele „secerătoarelor, ale maicilor ce își leagă pruncii” și din strigăturile pe care le auzi la jocurile românești, s-ar putea culege „tomuri întregi”.

Toate aceste fapte ne îndreptățesc să susținem că apariția folclorului în coloanele revistelor românești din **Budapesta** avea un precedent; barierele geografice erau trecute, interesul mare pentru o viață culturală comună, odată trezit, nu se mai putea stăvili.⁹

Timp de aproape o jumătate de veac, revista *Familia* a cultivat în paginile sale un interes deosebit pentru creațiile folclorice. Încă din primele sale numere

revista a publicat poezii populare. La toate acestea putem adăuga poveștile, snoavele, legendele, tradițiile, obiceiurile și credințele la sărbători, naștere, nuntă, înmormântare, obiceiuri sociale și juridice, elemente de magie și medicină populară, descîntece, mitologie, etnobotanică, etnozologie, cosmologie, jocuri de copii, folclor al altor popoare și multe studii despre folclor.

Această succintă enumerativă dovedește cu prisosință cât de mult a promovat revista *Familia* interesele pentru patrimoniul popular al societății contemporane. În **Transilvania** interesul pentru creația populară s-a născut chiar în cercurile **Școlii Ardelene**, cultivat de **Petru Maior, Damaschin Bojincă, Ion Budai Deleanu, Constantin Diaconovici Loga, Eftimie Murgu** și alții.¹⁰

Parcurgînd bibliografia folclorului revistelor *Familia* și *Șezătoarea*, constatăm că aceste publicații, din punct de vedere al contribuțiilor folclorice, au avut peste 400 de colaboratori care au publicat aici doine, balade, colinde, basme și datini culese de pe întregul pămînt românesc. Ca acest material să fie publicat în formele sale originale, Vulcan, în 1883, pentru a evita plăsmuirile, imitațiile și interpretările exagerate, își povățuia astfel colaboratorii: „Rugăm pe toți cei ce ne trimit poezii și povești populare să nu schimbe nimic în ele, ci să le decopieze întocmai cum le spune poporul.”¹¹

În ceea ce privește folclorul publicat în *Familia* și *Șezătoarea*, constatăm că el a fost cules, în bună parte, de către cei mai reprezentativi folcloriști ai epocii. În *Familia* s-au publicat baladele și poveștile culese de Ion Pop Reteganul, cel mai cuprinzător folclorist ardelean, doinele, horele și snoavele adunate din Munții Apuseni de Grigore Sima, colindele și doinele bănățene selecționate de Atanasie Marian Marienescu, chiuiturile din Maramureș înregistrate de Teodor Michnea, cîntecele de jale auzite în Bihor de Vasile Sala, și atîtea alte mărgăritare culese de pe Someș, din părțile Hunedoarei, din Țara Oașului, din Năsăud sau de pe Mureș.

Ca legătura cu masele să fie cât mai concretă, menționăm faptul că la *Șezătoarea* au colaborat chiar și elemente recrutate din sînul țărănimii, ca acel Ioan Franti din Banat, care trimitea povești din satul său (1875) sau ca Ioan Panea care publica glume despre *Păcală și Tîndală* (1877). O contribuție apreciabilă la cunoașterea folclorului românesc o constituie și lungul șir de studii, recenzii și comentarii asupra culegerilor de literatură populară publicate în volum sau a metodelor utilizate pentru colecționarea și valorificarea patrimoniului popular. Din în cînd în paginile revistei ele răzbăteau și ecouri din folclorul popoarelor conlocuitoare sau învecinate – balade sîrbești îndeosebi (1880 și 1881) – și chiar din lumea îndepărtată a Japoniei (1884).

Evident, nu tot folclorul publicat de Iosif Vulcan are nivel de antologie națională. Și nu toate studiile sînt imperabile ca interpretare literară, istorică sau socială. El este însă o realitate și o contribuție incontestabilă la dezvoltarea culturii românești.¹²

Încercînd schițarea unei hărți a suprafețelor geografice împînzite cu folclorul *Familiei* și *Șezătorii*, se constată prezența activă a localităților mari cu împrejurimile lor. Din peisajul geografic nu lipsește: Oradea, Arad, Timișoara,

Baia Mare, Satu Mare, Sighetul Marmăției, Carei, Dej, Alba Iulia, Bistrița, Teiuș, Lugoj, Caransebeș, Turnu-Severin, Craiova, București, Pitești, Brașov, Făgăraș, Sibiu, Suceava, Bacău, Piatra Neamț etc.

Șezătoarea era o anexă a revistei *Familia* și își desfășoară activitatea între anii 1875-1882, cu apariție lunară, apoi bilunară. Despre această revistă s-a exprimat și **Mihai Eminescu**, recunoscând meritul lui Vulcan „de a fi avut o idee sigură de ceea ce va să zică literatura populară, căci cearcă a da ca în oglindă, cugetarea și modul de a vorbi al poporului.”¹³

Revistele lui Vulcan au avut mulți culegători de folclor, oameni harnici și pasionați pentru creațiile populare, îndrumători pricepuți ai activității de culegere științifică a folclorului românesc.

Între aceștia un loc de cinste îl ocupă folcloristul **Simion Florea Marian**, colaborator al revistei *Familia* încă din primii ani de apariție. Doinele și strigăturile, baladele, legendele și poveștile bucovinene publicate „așa precum le-a auzit, fără să schimbe vestmîntul lor original”, constituie o rară contribuție adusă folcloristicii românești.

Atanasie M. Marienescu se numără printre primii colaboratori. El din anii studenției a avut serioase preocupări pentru culegerea folclorului. Mai târziu a izbutit să adune patru sute de proverbe, povești, anecdote din gura poporului. Din materialele lui folclorice amintim baladele: *Cantemir*, *Gruia lui Novac*, *Codreanul florilor*, *Ivan Iorgovan*.¹⁴

Nicolae Densușeanu se preocupă în revista *Familia* de *Elementul istoric în poezia populară*¹⁵, iar în mai multe numere consecutive de *Scrutările mitologice la Romani*¹⁶, zeitatea misterelor magice, precum și câteva balade și tradiții istorice.

Aron Densușeanu își limitează activitatea la câteva studii folclorice, lucrate cu destulă competență și erudiție. *Originea doinei*¹⁷ și *Aventuri literare*¹⁸, care sînt de fapt o replică recenziei făcute de At. M. Marienescu operei *Negriada*, criticînd drastic activitatea folclorică a aceluia. În această replică își dezvăluie opiniile sale referitoare la mitologia romană.

Ion Pop-Reteganul, autorul *Poveștilor ardelenesti*, a colaborat la revista *Familia* cu povești, iar la *Șezătoarea* cu doine și hore din popor. El culege și publică poezie populară. Din culegerile sale de poezie populară se remarcă lirica și strigăturile satirice de duh. Registrul poeziei culese de Ion Pop-Reteganul nu este însă numai de lirică melancolică. Valoroase din punct de vedere artistic, sînt multe dintre strigături și poeziile satirice, precum este următoarea din jud. Caraș-Severin:

Am o mîndră ca și-o cruce
 Și la lucru n-o pot duce
 Dimineața-i roua mare
 Și se udă la picioare.
 La amiazi e soare-nalt,

Nu poate lucra de cald.
 Colo, cam pe la ojină,
 O pișcă țînțării de mînă.
 Sara cînd se răcorește
 Zice că se ostenește.

În anii următori Ion Pop-Reteganul a publicat în paginile *Familiei* articolele: *Românul în glumele și satirele lui*¹⁹ și *Românul e născut poet*²⁰. În nota însoțitoare arată că: „Toate poeziile încercate sînt în colecția netipărită a subsemnatului, care de prezent e la Academia română din București și cuprinde 5 122 poezii de lume I.P.R.”.

Petre Ispirescu publică în *Familia* snoavele *Avocatul gonit din rai*, *Finul popii*, *Ispravnicul pocăit* și poveștile *Ileana Sînziana* și *Zîna zînelor*.

Petre Dulfu, a colaborat la *Familia* și *Șezătoarea* începînd cu anul 1881. Pe lîngă unele materiale folclorice i se publică și piesa *Ceartă pentru nimica*.

O seamă de folcloriști ai revistei *Familia* au publicat pe lîngă culegerile de versuri populare și diferite prelucrări de doine și balade, socotindu-le ca pe niște poezii originale. Asemenea prelucrări au scris: **Maria Suciu-Bosco**, **Vasile Budescu**, **Paul Draga**, **Vasile Ranta Buticescu**, în frunte cu **Iosif Vulcan**.

Între cei mai buni culegători de folclor ai revistei se numără și învățătorii **Igna Avram** din Ineul de Criș și **Nicolae Fîru** din Oradea. Aceștia au publicat multe doine, colinde, bocete, descîntece și datini de nuntă.

Vasile Sala a cules folclor din părțile Beiușului și Vașcăului, leagănul copilăriei lui. Versurile publicate în revista *Familia* dovedesc grijă și pasiune, pricepere și dragoste pentru creațiile populare.²¹

Culegătorii de folclor ai *Familiei* sînt mai mulți învățători și intelectuali din lumea satelor. Ei culeg obiceiurile, tradițiile, cîntecele sătenilor.

Din cîntecele istorice adunate în paginile revistei care evocă momente din trecutul istoric al poporului român e demn de amintit *Munților, fiți mărturii*, – care evocă pribegia lui **Petru Rareș**:

Munților, fiți mărturii,
 Că prin voi călătorii,
 Cu ce suflet plin de dor,
 Cît eram p-aici să mor!
 Arbori, copaci, înfrunziți,
 Și voi mărturii să-mi fiți,
 Cu ce chin și cu ce foc,
 Am trecut prin acest loc!
 Rîuri, ape mari și mici,
 Care v-am trecut p-aici,
 Nu uitați cu ce nevoi,
 Am băut apă din voi;

Mierlițe, privighetori,
 Car-vă suiți pîn-la nori,
 Cîntați și voi acest vers,
 Care mă jelește-n mers!²²

Multe din cîntecele populare publicate în revista *Familia* și-au cucerit o largă popularitate. Purtate de revistă în diferitele colțuri de țară s-au făcut arhicunoscute, doinindu-se și astăzi cu aceeași prospețime tradițională. Multe dintre ele au ajuns și în satele noastre populate de români, ca versul următor:

Cucuruz cu frunza-n sus,
 Țucu-i gura cui te-a pus,
 Că te-a pus cu patru boi,
 Țucu-i ochii amîndoi.
 Cucuruz, stăi la săpat
 Ca mîndra la sărutat!²³

Cîntecele de dragoste sînt foarte multe. Versurile lor pline de imaginație, realizate cu un fin simț artistic, au mare forță răscolitoare. Cei care își cîntă dragostea își petrec viața în munca pe ogoare. Se întîlnesc la șezătoare, la horă în sat. De aceea cîntecul popular demască cu vehemență dragostea întemeiată pe calculele materiale. Focul iubirii, dorul mîndrii e mare.

Cîntecele de cătănie detestă serviciul militar făcut sub stăpînire străină. Sînt cîntece de protest pentru că cei chemați sub arme apără o cauză nedreaptă, își varsă sîngele pentru pofta hrăpăreață a unor conducători ruși de interesele legitime ale oamenilor de rînd. Români ardeleni erau duși să moară pe cîmpiile de luptă din Bosnia, Galiția, Italia.

Bată-te sfinții, birău,
 Mult umbli de rîndu meu
 Și-mi pui pană și ciacău,
 Pune-ai la fecioru tău!²⁴

Plină-i țara Italiei,
 De nepoștii mamei;
 Încă tot nu-i plină bine!
 Pîn' s-a umple și cu mine!
 Împărate, nu ți-i jele,
 Cînd vezi sînge pe curele,
 Izvor din spatele mele?
 Împărate, nu ți-i greu,
 Cînd vezi sînge pe ceacău,
 Și izvor din capul meu?²⁵

Gama cântecelor populare publicate în *Familia și Șezătoara* e largă și variată. Simțirile pe care le exprimă sînt greu de identificat, de intitulat. Cu toate că versurile populare acumulate în revistele sus-amintite sînt provenite din diverse părți ale țării, limba lor are mare unitate, claritate și expresivitate. Diferențierile de grai nu împiedică înțelegerea acestora.

Într-o vreme cînd în Transilvania se duceau încă lupte filologice, Iosif Vulcan a știut să canalizeze filoanele folclorice către limba literară, urmînd pilda lui **Vasile Alecsandri** și a altor pricepuți culegători de folclor.

În climatul favorabil investigațiilor în domeniul artei populare mai intervin și alte elemente. Astfel, pe de o parte, capitala Ungariei devenise un centru destul de frecventat de tineretul român plecat la studii în afara Transilvaniei. În Budapesta, Iosif Vulcan face cunoștință cu **Mircea V. Stănescu**, cu care va conduce cîțva timp *Gura satului* și va redacta calendarul acestei publicații.

De o amplă cercetare se bucură în cercul *Familiei și Șezătorii* doinele, cîntecele și strigăturile. Se știe că poezia lirică exprimă mai direct și mai spontan sentimentele și, în măsura în care poezia populară se datorește maselor, ea exprimă în condiții optime specificul sufletului colectiv.

Dintre poeziile apărute în revistele lui Vulcan, unele au conținut social ca: doinele haiducești, cele de cătănie și de înstrăinare, altele se remarcă prin conținutul lor erotic, îmbinîndu-se adesea într-un armonios ansamblu de sentimente greu de încadrat în tipare dinainte stabilite. Neînțelegerilor din familie, de exemplu, iscate între mamă și fiică, le pune capăt tristețea despărțirii prin căsătoria fetei:

Nu mă huli, maică rău
Pîn' oi fi la blidul tău,
C-odată m-oi mînia
Și blidu ți l-oi lăsa;
Oi mere cu cocoarele
Cînd răsare soarele,
M-oi duce cu grăurile
Cînd răsar zăorile.²⁶

Ca, apoi, doinindu-și aleantul singurătății departe de părinți, tînăra nevestă să îngîne printre suspine:

Izvoraș cu apă rece,
Pe la ușa maichii trece;
Ieși maica să se spele;
Văzu tot lacrimi de-ale mele!²⁷

Culegerile făcute din toate regiunile românești, dar mai ales din Transilvania și Banat, impresionează prin numărul lor.

În enciclopedia poetică a vieții poporului sînt incluse obiceiurile tradiționale,

cu poezia lor inspirată din muncile agricole de peste an, din păstorit, din datinile sărbătorilor de iarnă, cuprinzând sub titlul generic colindele, urările de Anul nou, plugușorul. Colindele de copii sau colindele propriu-zise, dar mai ales cele din categoria ultimă au amestec vizibil de elemente sociale: întâmplări deosebite, fapte vitejești, logodne și nunți. Toate sfârșesc printr-o urare, care poate echivala cu o mulțumire pentru darurile primite sau cu reluarea colindului la cererea ascultătorului.

Reproduceri de costume românești îndeosebi din Transilvania, fotografiile ale locuitorilor satelor românești, îmbrăcați de sărbătoare, studii despre portul popular, apar tot mai des în *Familia*. Ca și în alte direcții, continuatoarea acestei forme de valorificare a folclorului etnografic va fi cealaltă revistă românească, apărută tot la Budapesta, în 1902, *Luceafărul*.

Sute din paginile revistei *Familia* sînt dovezi ale atenției acordată de redactor problemelor culturii populare: etnografiei, artei populare, folclorului. Sînt publicate culegeri de folclor, studii, articole, note, recenzii despre etnografie. Arhiva folclorică a *Familiei* și *Șezătorii*, de o valoare inestimabilă, puțin cercetată și sistematizată pînă în prezent, cuprinde pagini despre ocupații, port și țesături, obiceiuri și datini la naștere, nuntă, moarte, sărbătorile de peste an, despre obiceiuri sociale, jocuri de copii, șezători, tîrguri, nedei. Nu lipsesc nici materialele despre botanică, medicină populară, meteorologie și ornitologie populară.

Concluzii

Putem deduce, că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea folclorul se bucură de o atenție sporită: atît din punct de vedere ideologic, cît și al culegerilor. În domeniul prețuirii și valorificării patrimoniului popular, momentul *Familiei* și *Șezătorii* face folcloristica transilvană să înregistreze o etapă plină de realizări, după cea marcată de apariția *Baladelor...* ale lui Vasile Alecsandri. Continuînd și în acest domeniu la un nivel superior tradițiile presei ardelenene *Foaia pentru minte, inimă și literatură, Gazeta Transilvaniei, Telegraful român, Familia* și *Șezătoarea* se aliniază, totodată, noilor orietări promovate în cercetarea literaturii și culturii populare de B. P. Hașdeu.

Ceea ce caracterizează a doua jumătate a secolului al XIX-lea este multitudinea de probleme discutate, crearea unei concepții științifice, tipărirea numeroaselor colecții de folclor, reprezentînd toate regiunile țării, stabilirea unei tradiții românești în spiritul marilor școli folclorice europene.

Literatura populară ocupă un loc de frunte în programul cultural al lui Vulcan. Revista *Familia*, încă în anul 1866, își anunță cititorii că o să publice un ciclu de articole despre datinele poporului român. De fapt, era și firesc ca *Familia* să îmbrățișeze ideea de popularizare și valorificare a creațiilor populare, cu atît mai mult, cu cît operele literare ale lui Vulcan și ale scriitorilor din jurul revistei au fost inspirate, în marea majoritate, din folclor. De la început și mai ales pînă prin 1880, *Familia* publică un bogat material folcloric din Ardeal și

din toate părțile populate de români. Fiind un remarcabil organizator, Vulcan reușește să adune în jurul revistei sale un număr mare de folcloriști, ca Grigore Silași, Atanasie Marienescu, S. Fl. Marian, Scipione Bădescu, Miron Pompiliu, Ion Pop Reteganul și alții, care publică, pe lângă creații populare, studii și articole despre însemnătatea folclorului.

Deși Iosif Vulcan nu a fost un cercetător al folcloristicii sau culegător de folclor, dragostea nemărginită față de creațiile populare îl îndeamnă să-și expună părerea despre rolul hotărâtor al acestora în literatura și cultura națională, formulând câteva idei demne de remarcat.

Vulcan sesizase de timpuriu și faptul că folclorul constituie un mijloc prielnic de atestare a vitalității și mândriei naționale. Creațiile populare sînt apreciate apoi pentru valoarea lor de document istoric. „Poezia populară e istoria unei națiuni. Ea ne conservă tradițiunile, moravurile și datinile poporului, faptele sale glorioase, bravurile, luptele, învingerile acestuia.”²⁸

Familia și-a continuat activitatea în admirația ce i se arăta ca celei mai „bătrîne” și mai trainice publicații pînă în 1906. La 31 decembrie, cu ultimul număr al anului, revista și-a încetat apariția.

În articolul *Încheiere*, putem citi aceste mișcătoare cuvinte semnate de Vulcan: “Etatea înaintată și sănătatea slăbită mă silesc să mă retrag de la masa redacțională și să sistez această revistă. Este un moment de mare importanță acesta pentru mine, căci schimbă toată viața mea. Un moment de o mare impresiune cu mult mai pătrunzătoare decît să fiu în stare a-l descrie (...). Recunosc că revista aceasta pornită atunci cînd nu prea erau scriitori și era singura făclie literară română în Ungaria, de multe ori s-a prezentat cu lucrări de ale începătorilor, dar am și bucuria că unii din aceștia au devenit căpeteniile literaturii noastre (...). Știu bine că am rămas departe de succesul pe care îl doream; dar sufletul meu e liniștit că am întrebuițat tot ce am avut la dispoziție pentru ridicarea culturii naționale.

Constatînd toate acestea, înfășur cu liniște flamura *Familiei*, salutînd cu bucurie tinerimea noastră menită a continua cu succes mai mare activitatea literară, căreia i-am închinat și eu toată viața mea. Mulțumesc tuturor care mi-au dat ajutorul lor.” Cu un an mai tîrziu, la 8 septembrie 1907, moare și Iosif Vulcan, acel om, care decenii de-a rîndul a activat pentru promovarea culturii, literaturii și folcloristicii românești din Transilvania și Ungaria.

Note

1. Maria Berényi, *Românii din Ungaria de azi în presa română din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea (1821-1918) Documente*, Giula, 1994, p. 6–22.
2. Iosif Vulcan (31 martie 1841, Holod. j. Bihor – 8 septembrie 1907, Oradea), gazetar, animator cultural și scriitor. Fiu al parohului unit Nicolae Vulcan și al Victoriei Irinyi. Vulcan crește într-o familie cu tradiții cărțurărești, al cărei reprezentant de frunte fusese episcopul Samuil Vulcan. După terminarea studiilor liceale, își continuă studiile la Facultatea de drept la Pesta (1859-1863). Colaborează la mai multe reviste românești. La Pesta, unchiul Irinyi József, îi înlesnește contactul cu mediul maghiar, Vulcan devenind un colaborator

- sîrguincios și al publicațiilor de limbă maghiară de aici. Puțin atras de cariera de avocat, se hotărăște să se dedice gazetăriei, în care avea experiență destul de mare la vârsta lui. În 1865 fondează revista *Familia*, publicație pe care o conduce timp de 42 de ani.
3. Maria Berényi, *Românii din Ungaria de azi în presa română din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea (1821-1918) Documente*, Giula, 1994, p. 6–22.
 4. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 2002, p. 355.
 5. Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, p. 150–154.
 6. Iosif Vulcan, *Publicistica*, Culegere și prefață de Stelian Vasilescu, Timișoara, 1983, p. 26–27.
 7. Maria Berényi, *Revista "Sieditoarea" a lui Iosif Vulcan, scoasă la Budapesta*, În: "Foaia Noastră", 8 martie, 1991, p. 6.
 8. *Șezătoarea*, 1875, nr.12, p. 93.
 9. Alexandru Crișan, *Familia (1865-1906) Contribuție monografică*, Timișoara, 1973, p. 47–49.
 10. Ion Bradu, *Folclorul poetic în revista „Familia”*, În: „Familia 1865–1965. Centenar”, Oradea, 1965, p. 149.
 11. *Familia*, 1883, p. 232.
 12. Vasile Netea, *Contribuția revistei „Familia” la dezvoltarea culturii românești*, În: „Familia 1865-1965. Centenar”, Oradea, 1965, p. 42–43.
 13. Mihai Eminescu, *Scrisori politice și literare*, București, 1905, p. 306.
 14. Ioan Bradu, *ibidem.*, p. 152.
 15. *Familia*, 1871, nr. 7, p. 518–519.
 16. *Familia*, 1868, nr. 4, p. 127–129.
 17. *Familia*, 1869, nr. 5, p. 37–38.
 18. *Familia*, 1880, nr. 5, p. 572–573 și următoarele.
 19. *Familia*, 1890, nr. 26, p. 37–39.
 20. *Familia*, 1890, p. 390 și altele.
 21. Ioan Bradu, *ibidem.*, p. 153–154.
 22. *Familia*, 1873, nr. 44, p. 494.
 23. *Familia*, 1894, nr.15, p. 55.
 24. *Familia*, 1871, nr.22, p. 259.
 25. *Familia*, 1871, nr. 33, p. 391.
 26. *Familia*, 1885, nr. 28, p. 322.
 27. *Familia*, 1895, nr. 24, p. 283.
 28. Iosif Vulcan, *Poporul român în poezia sa*, În: „Familia”, 1869, nr. 32, p. 373.

Stella Nikula

Despre îngeri... puțin altfel¹

*„Cred într-un Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul,
Făcătorul cerului și al pământului,
văzutele tuturor și nevăzutele.”*

„Cu cât studiem mai mult universul, devenim tot mai siguri de faptul că există o forță superioară.”

spunea odinioară marele savant Albert Einstein. Omul de rînd a încercat însă, desigur după posibilitățile sale, să dea și el o interpretare acestui fapt. Studiul de față încearcă să cumuleze toate acele informații pe care am reușit să le adunăm în domeniul indicat în titlu, în speranța că vă vom putea oferi numeroase date interesante.

Cerul este simbolul ordinii sacre din univers, al puterilor supraumane, indiferent că acestea sînt binevoitoare sau de temut. Este totodată și locul care păzește secretele destinului uman. Fascinația oamenilor față de acesta i-a făcut ca să năzuiască să forțeze porțile acestui tărîm misterios. Prin reprezentările despre cer poporul face însă și o distincție bineconturată între „cerul atmosferic”, necontrolat de ei, și „cerul religios”, unde sălășluiesc divinitățile și Dumnezeu Tatăl. În imaginația poporului cerul are mai multe straturi, de obicei 7 sau 9, fiecare fiind o lume diferită pe care omul trebuie să o străbată pe parcursul ascensiunii sale pînă la atingerea perfecțiunii.

Primul strat este populat de forțele puternice ale văzduhului (vînt, ploaie, fulgere etc.), cît și de făpturi mitice, de cele mai multe ori malefice, care provoacă neazuri oamenilor.

„Dintru început toți îngerii erau buni și binefăcători. Mai pe urmă însă unii dintre dînșii, nemulțumindu-se cu fericirea și puterea ce le-a dat-o lor Dumnezeu, voră să fie asemenea acestuia, să aibă adică și ei aceeași putere și stăpînire, mărire și strălucire, plăcere și îndestulare, care o avea Dumnezeu.”

Însă preaputernicul și preadreptul Dumnezeu nu putu să sufere această sumeție și îndîrjire din partea celor, care au fost creați de dînsul anume, ca să-l asculte, să-i servească și să-l preamărească. Drept aceea, cum a simțit el că o seamă dintre îngeri s-au revoltat în contra sa, nu i-a răbdat nici un minut mai mult întru împărăția cerului, ci i-a scos pe toți afară și i-a aruncat în întunericul cel de veci. Văzînd însă că pică prea mulți dupăolaltă, a poruncit deodată să steie fiecare acolo unde a ajuns. Și așa, împlinindu-i-se porunca, cei ce au fost ajuns acum pe pământ au rămas pînă în ziua de azi aici, cei ce nu apucase a pica pe pământ spînzură și acum în aer, iar cei ce au rămas în cer, se află și azi acolo și numai atunci se coboară pe pământ, cînd le poruncește Dumnezeu.”

Cei ce spînzură în aer care asemenea s-au prefăcut în draci sau diavoli, nefiindu-le defel încuviințat a se-ntoarce îndărăt în cer, de unde au fost alungați, nici a se coborî la frații lor de pe pămînt ca dimpreună cu aceștia să ademenească pe oamenii cei vii la tot felul de fărădelegi și nedreptăți, ci siliți fiind a petrece veșnic în aer nu au altă putere asupra omenirii decît atîta că lovindu-se vreun om cu fruntea de unul dintre dînșii să-l facă, ca să rătăcească și prin rătăcire să-l nenorocească.

Însă ei nu se mulțumiră numai cu atîta, ci în neastîmpărarea și nemărginita lor răutate voriră să aibă mai mare putere. Drept aceea, nu mult după căderea lor s-au strîns cu toții la un loc, au ținut sesie și s-au înțeleș, ca să facă, de pe pămînt și pînă la al treilea cer, mai multe vămii și la fiecare vamă să oprească sufletele oamenilor repauzați care călătoresc de pe pămînt spre cer, să le cerceteze și cumpănească faptele cele rele, ce le-au făcut în viață și apoi cum vor vedea că numai ceș-ceva au păcătuit să nu le lase defel a trece mai departe, ci a le opri și a le arunca în focul veșnic și nestins al iadului. Tot atunci au hotărît ei ca fiecare vameș să-și facă o carte mare din file negre și să introducă într-înșea cu litere albe toate păcatele pînă chiar și cele mai mici și mai neînsemnate ale tuturor oamenilor, ca la timpul de trebuință, să o aibă dindemînă spre a le arăta sufletului călător, în caz cînd acesta ar voi să le nege.

Și cum s-au sfătuit, așa au făcut! În scurt timp întreg văzdubul dintre pămînt și cer îl umplură de vămii, numite din cauza aceasta și vămile văzdubului.

Însă cîte vămii au făcut ei de toate nimeni nu poate să știe. Unii cred și spun că ar fi făcut șapte, alții nouă, alții douăsprezece, alții douăzeci și patru, și iarăși alții cred că ar fi chiar nouăzeci și nouă.”

ne informează **Simion Florea Marian** în această temă.²

Precum ne înălțăm spre celelalte ceruri, spațiul se purifică, se curăță de spiritele rele, acestea fiind înlocuite de sfinți și de îngeri. În penultimul strat se află o grădină mirifică, pe care o îngrijesc sfinții, iar prin ea străbate pînă la ultimul cer coroana „*bradului cosmic*”. Această grădină cerească este Raiul, numit în alte culturi Paradis, Eden, Cîmpii Eleusine, ori Walhalla, unde ajung doar cei care au trăit pe Pămînt respectând legile universului. Este o regiune supremă, centrul spiritual dîntii, sălașul nemuririi, iar aspirația pentru Raiul pierdut, în urma legăturilor rupte după cădere, este universală.

Raiul este numit de către românii din Ungaria și „*sîmul lui Avram*”, des fiind utilizată și zicala „*trăiește, ca în sîmul lui Avram*”³, ceea ce ar însemna că cel amintit trăiește fără nici un necaz, înconjurat numai de bine și fericire. Se mai crede și că: „*În Rai ajung numa ciie, care or fost uoamini buni și l-or slujit tădauna pã Dumnezo. N-or furat, n-or mințit, n-or făcut nimic rău. ... Numa bine or făcut.*”⁴

Ultimul cer este sălașul Tatălui.

În aceste sfere domină o lege/ordine cosmică care obligă ființele supranaturale să asigure atît ordinea universală, cît și cea terestră. Toate culturile, religiile importante ale lumii știu că cinstind aceste ființe sau puteri, și adresîndu-ne lor

prin rugăciuni, le putem obține sprijinul, și că acestea trebuie să ne sară în ajutor.

Rugăciunea este un act magic prin care omul se poate ridica deasupra destinului, cu ajutorul ei poate intra în legătură cu ființele de pe alt țărm, în a căror existență crede.

„Roagă-te, că atunci te-a ajuta Dumnezeu și-i scăpa de toate cile rele. A sta lângă tine și la năcaz și la durere... Nu te-a lăsa niciodată pradă dușmanului.”, afirmă o informatoare, mai apoi continuă astfel:

*„Nu ieși singur când te roj. Înjerii își tădauna lângă tine și să roagă și îi cu tine. Că rugăciune nu poate înceta niciodată. Tuma c-oaceie să roaga atîta în biserici și în mănăstiri lume.”*⁵

Îngerul este o ființă supranaturală care corespunde fie geniilor ocrotitoare, fie curierilor divini de importanță secundară.⁶

Din **Biblie** cunoaștem nenumărate întâmplări unde oamenii discută cu îngerii sosiți pe pământ în vreme de criză pentru a-i ajuta pe aceștia. Pentru că toți sîntem creațiile lui Dumnezeu, și scopul Acestuia este ca să ne ajute prin toate căile posibile, astfel că își trimite solii pentru ca aceștia să ne sară în ajutor. Sfântul Apostol Pavel în scrisoarea sa către evrei (13, 2) chiar ne și atrage atenția în felul următor:

„Să nu dați uitării primirea de oaspeți, căci unii, prin ea au găzduit, fără să știe, pe îngeri.”

Îngerii sînt entități pur spirituale sau spirite înzestrate cu un corp eterat, aerian, ființe minore față de Dumnezeu, care găsește greșeală în creația sa și de această dată,⁷ și majore față de oameni. Din timpurile cele mai străvechi aceste entități au fost menționate sub diverse forme în textele akkadiene, ugaritene, mai apoi în cărțile sfinte, cum **Tora, Biblia** sau **Coranul**.

Denumirea de „înger” vine din limba greacă și înseamnă „mesager”, adică trimisul, delegatul prin care Dumnezeu spune sau face ceva. Din acesta străbate către omul simplu o dragoste nemărginită și o liniște profundă. În sens mai larg el este un spirit ceresc fie sfînt, fie căzut. Este o ființă plină de strălucire, cu o privire serioasă, purtînd aripi. Lumina îngerilor simbolizează izvorul universal, pe Dumnezeu, iar aripile lor libertatea și puterea. Aripile sînt acele atribute ale îngerului, care se pot cuceri cu prețul unei educații purificatoare. A fi posesorul acestora înseamnă a părăsi lumea pămînteană pentru a ajunge în cer, cum demonstrează și următoarea credință:

*„Cine să visază că-i înger, a muri.”*⁸

Cel care din cauza unor circumstanțe își pierde aripile, se îndepărtează de Dumnezeu, și le recapătă doar cînd se îndreaptă.

*„Înjeru căzut din ceriu ș-o pterdut aripile. El, amu, nu să mai poate întoarce la Dumnezo.”*⁹

Omul satului tradițional își închipuie în felul următor îngerul:

„Îngerul e întruchipat în mintea oamenilor, ca un copil de 10-14 ani de totu frumos, cu păr galben ca spicul grîului și cu ochii ca cicoarea, îmbrăcat în baine albe, ca stiharele preoțești și cu aripioare. Îngerii stau în ceruri și în rai

*și-l preamăresc pe Dumnezeu în cântări și imnuri de slavă. Îngerul este nevăzut ochilor noștri.*¹⁰

Numărul îngerilor care populează aceste sfere cerești, și unele regiuni tenebre ale pământului, este necunoscut. Unii cred că atîția îngeri sînt cîți aștri.

*„Dumnezeu are mult înjeri. Nici nu-i poți număra. Atîta-s cîte stele pã ceriu.”*¹¹

În **Biblie** se menționează următorul lucru:

„Mii și mii îl slujeau și miriade și miriade stăteau înaintea Lui.” (Daniel 7,10)

Un cercetător al domeniului **Pseudo Dionisie Aeropagitul** declară însă următoarele:

„...numărul legiunilor cerești scapă oricărei măsurători omenești.”

Numărul îngerilor se înmulțește prin diferite căi. O posibilitate, conform credințelor, este și aceea cînd moare un copil aflat sub vîrsta de 7 ani. La moartea acestuia se și practica obiceiul de a despica cămașa, ca să poată zbura cu aripile care îi creșteau după moarte.

*„Așe zîce maica me că dacă moare on prunc mic, dîn iel s-a face înjer. Tumna d-aceie, cînd mure și-l îmbrăcau așe, mîndru, dăspicau în spate chimeșe, ca să poată zbura cu aripile care îi creșteu după moarte.”*¹²

În cazul în care însă acest copil murea nebotezat el devenea moroi, care își maltrata părinții după moartea acestora pe lumea cealaltă. Frica de a se întîmpla acest lucru a dus la practicarea obiceiului de a închina imediat nou-născutul lui Dumnezeu.

*„Moășe, cum să năște pruncu, dăloc îl lua și-l închina icoanii dă pã pãrete, ca nu cumva să să întîmple să moare năbotezat... C-acila nu iera lucru curat apoi... Să purta mai ales atunce cînd vide, că n-ave zîle multe dă trăit.”*¹³

Credința transformării copiilor decedați în îngeri persistă și în cultura maghiară, unde moășele sau femeile care făceau avort tinerelor căzute în păcat se numeau „făcătoare de îngeri”, adică „angyalcsinálók”.

Oamenii de altminteri nu pot devenii îngeri. Doar două excepții sînt cunoscute. Unul este Sfîntul Ilie, iar celălalt profetul Enoh, figuri binecunoscute din textele biblice. Primul a devenit **Sandalphon**, conducătorul îngerilor păzitori, despre care vom mai aminti și mai tîrziu, iar celălalt este cunoscut în lumea angelică sub numele de **Metatron**.

Metatron este cel mai tînăr arhanghel, care a fost ridicat în cer de către Haniel, însă deja cînd încă trăia pe pământ i-a fost transmisă toată știința dumnezeiască, prin intermediul arhanghelului Raziel (Facerea 5, 24).

Îngerii sînt ființe asexuate, conform credințelor. Se crede că atunci cînd sînt încă mici, sînt băieței, dar la maturitate nu mai fac parte din nici un sex. O singură excepție este amintită: Sfîntul Arhanghel Gavriil este considerat femeie. Unii cercetători, pentru că, vă asigur, v-ar surprinde numărul mare al oamenilor de știință care studiază această temă, susțin că toți acei îngeri al căror nume se termină în „el”, sînt purtători de caracteristici masculine, iar cei al căror nume se termină în „jah” („yah”) ar fi purtători de caracteristici feminine. De exemplu: Omaél, Nithaél sau Jelajah, Savakjah etc. Metatron și Sandalphon însă, despre

care amintisem cu puțin mai devreme, și prin numele lor ar indica proveniența lor umană.

Deci, după cum putem constata, fiecare înger are un nume, deși în Biblie sînt nominalizați doar foarte puțini. Textele apocrife și pseudoapocrife, cît și **Talmudul** sau **Midrașul** dau dovadă însă de o bogăție a acestui univers angelic.

Fiecare înger are o personalitate, o sarcină bineconturată, cît sînt și specializați pe diferite domenii. Poate face parte și dintr-un cor ceresc, a cărui sarcină este să cînte laude adresate lui Dumnezeu, ori poate alcătui armata Acestuia, curtea și casa Sa, cît Îi poate vesti ordinele sau să vegheze asupra lumii. În munca lui neîncetată însă îngerul niciodată nu consumă nicio mîncare.

Între îngeri și muzică este o relație veche. Cîntarea lor este de fapt o formă a cunoașterii, muzica fiind modelul de a fi a lumii. Mulți susținînd că nici nu există nimic în lume să fie mut. **Hildegard von Bingen (1098–1179)**, călugăriță cu dar vizionar, afirma chiar următoarele:

„... fiecare element are, așa cum a fost rînduit de Dumnezeu, sunetul său. Laolaltă ele răsună ca versul acompaniat de țiteră într-o unică armonie.”

Rădăcinile credințelor legate de îngeri le putem găsi în unele rămășițe ale animismului arhaic. Animismul este o străveche concepție despre lume, conform căreia aceasta ar fi populată de spirite și suflete, și că viața omului, capacitățile sale spirituale sînt dependente atît de forțe invizibile, cît și de un suflet.

Aceste teze au fost preluate de către evrei atît în perioada robiei lor babiloniene din credințele despre spirite și demoni ai religiei mesopotamiene, cît și în perioada dominației iraniene, din religia iraniană, de unde au fost preluate tezele despre îngeri.

Creștinismul a asimilat la rîndul său aceste credințe. În islam de asemenea există spirite bune și malefice. Djinii sînt, de fapt, îngeri de rang superior sau de unul mai mic. **Coranul** vorbește despre 4 îngeri nobili creați de Allah. Israfil este specialistul cîntatului la goarnă, Mikail este meșterul ploilor, Djibriil al revelației și al soliei, iar Israil este cel care preia și duce cu el sufletele defuncților. Fiecare dintre dînșii are mai multe mii de aripi, fețe, ochi, guri, limbi etc.

În credințele despre îngeri sînt înglobate și gîndiri arhetipale despre bine și rău, ei grupîndu-se în două categorii: îngeri buni și îngeri căzuți. (În ebraică cuvîntul „*malahim*” desemnează îngerul bun, iar expresia „*ședim*” sau „*mazikim*” ființele dăunătoare.) Trebuie însă să știți că prezența spiritelor malefice ori binevoitoare este specifică multor religii apărute în antichitate.

Îngerii la început au trăit alături de Dumnezeu, cu timpul însă unii s-au răzvrătit împotriva Lui. Pedepsa lor a devenit aceea ca să nu să poată abate de la decizia lor și ca să sufere toată viața lor.

În **Biblie** dintre îngerii cei buni sînt menționați doar Sfinții Arhangheli Mihail, Gavriil și Rafael. Pe cei răi sau căzuți îi numesc demoni, spirite malefice, draci, iar pe conducătorul lor Satana, ori principele întunericului.

Conform credințelor, aceste ființe supranaturale întovărășesc omul de la primul său moment al sosirii pe această lume. Îngerul bun stă pe umărul drept, pînă ce

cel rău pe umărul stîng al omului. Se crede și că cel bun se apropie de tine totdeauna ori din față, ori din careva parte (stînga sau dreapta), ori stă deasupra ta. În spatele tău poate sta doar în cazuri de excepție. Îngerul rău se apropie de fiecare dată din spate și acest lucru este semnalat și de faptul că te trece un fior.

„Tată lume are un înger bun și unu rău. Cila bun stă pã umăru lui drept și-i spune la urete cum să facă lucruri bune. Cila rău stă pã umăru stîng și-l îndeamnă numa la rele... Îngerii păstă tăt să duc cu tine. Te petrec pînă la moarte, ba și mai dăparte.”¹⁴

„Cînd te trece un fior, așa rece, uă tătă te zbîrlei, maica zîce că să ai grije și să-ți faci cruce, că trece un dub năcurat pã lîngă tine.”¹⁵

În islam se crede că deja în pîntecul mamei fiecare copil are un înger păzitor, și că deja din momentul concepției lui îi este prescris cînd, unde și cum va muri.

Există o știință care se ocupă de studierea acestor ființe, care se numește angelologie. Unii cercetători au încercat și o clasificare a îngerilor. Cea mai desăvîrșită ierarhizare a îngerilor a fost elaborată de **Pseudo Dionisie Aeropagitul** în secolul al V-lea, care în opera sa **Ierarhie cerească, ierarhie bisericască** îi grupează în trei cete de câte trei tipuri:

Serafimi, Heruvimi, Tronuri,

Domnii, Puteri (numiți și Virtuți), Stăpîniri,

Inițiatori (numiți și Începători), Arhangheli, Îngeri.

Această ierarhie pare însă a fi o imagine a ierarhiilor pămîntești.

Îngeri buni

Serafimii sînt îngerii dragostei și ei stau cel mai aproape de Dumnezeu. Numele lor provine din expresia ebraică „*seraph*”, care înseamnă „*a arde*”. Sînt de culoare roșie, pentru că în ei arde flacăra lui Dumnezeu. Ei înconjoară tronul Acestuia, de aceea de cele mai multe ori sînt reprezentați stînd pe un tron redat prin formă de cerc.

Serafimii au 6 aripi. Cu două își acoperă fața, de teama de a-l vedea pe Dumnezeu. Cu două zboară, iar cu alte două își acoperă picioarele, eufemism desemnînd sexul.

„În anul morții împăratului Ozia, am văzut pe Domnul șezînd pe un scaun de domnie foarte înalt, și poalele mantiei Lui umpleau Templul.

Serafimii stăteau deasupra Lui, și fiecare avea șase aripi; cu două își acopereau fața, cu două își acopereau picioarele, și cu două sburau.

Strigau unul la altul, și ziceau: „Sfînt, sfînt, sfînt este Domnul oștirilor! Tot pămîntul este plin de mărirea Lui!”

Și se zguduiau ușorii ușii de glasul care răsuna, și casa s-a umplut de fum.” (Isaia 6, 1-4)

Heruvimii sînt călăreții lui Dumnezeu, care supraveghează înfăptuirea voinței dumnezeiești, și păzesc Porțile Raiului. Acești îngeri ai înțelepciunii scriu și cronica faptelor lui Dumnezeu.

„Și a plecat cerurile și s-a coborît și negură era sub picioarele Lui.

Și s-a suit pe heruvimi și a zburat; zburat-a pe aripile vântului.” (Psalmi 17, 11–12)

Tronurile sînt îngerii care asigură legătura dintre om și îngeri, și studiază posibilitățile de interpretare a deciziilor dumnezeiești. Sînt cunoscuți și sub denumirea de „*ophannim*”. Deseori sînt prezentați ca avînd mai mulți ochi.¹⁶

Domniile prescriu în ce fel să fie executată voința Tatălui. Munca lor este îndrumată de heruvimi.

Inițiatorii, numiți și **Începători** supraveghează miracolele pămîntești și ajută **Puterile** în munca lor legată de înfăptuirea/îndeplinirea legilor universului.

Stăpîmirile îndrumă înălțarea sau căderea popoarelor, cît și ei păzesc sufletele bune de cele rele. De fapt la mai multe popoare persistă credința că nu numai fiecare om, ci și fiecare popor sau chiar și fiecare oraș își are propriul său înger păzitor, de a cărui iscusință depinde bunăstarea sau căderea acestora.

Arhanghelii sînt îngeri de rang superior care supraveghează cum Îl cinstește lumea pe Dumnezeu. În majoritatea cazurilor ei aduc mesajele oamenilor. Sînt totodată și cei mai cunoscuți, și cei care conduc munca mai multor îngeri. Arhanghelii au fost primii îngeri creați de Dumnezeu Tatăl. Numeric aceștia au fost șapte.

Primul arhanghel s-a numit **Satanael**, cunoscut și sub numele de Lucifer, nume care înseamnă „*lumina lui Dumnezeu*”. El a fost cel mai puternic și cel mai frumos. Datorită răzvrătirii lui însă a fost izgonit din cer, devenind conducătorul îngerilor căzuți.

Sfîntul Arhanghel Mihail este un adevărat războinic, conducătorul oștirilor cerești. Numele lui provine din expresia ebraică „*mika’el*” care înseamnă „*cel ce e ca Dumnezeu*”. Sfîntul Arhanghel întruchipează justiția divină, din această cauză este deseori prezentat cu o balanță în mîină, cîntărind păcatele oamenilor. Are înfățișarea unui cavaler în armură de luptă cu un scut și cu o sabie sau o sulită în mîină, iar la picioare cu un balaur răpus. Sfîntul Arhanghel Mihail va fi conducătorul oștirilor în cea de pe urmă luptă cu puterile întunericului.

„În vremea aceea se va scula marele voievod Mihail, ocrotitorul copiilor poporului tău; căci aceasta va fi o vreme de strîmtorare, cum n-a mai fost de cînd sînt neamurile și pînă la vremea aceasta. Dar în vremea aceea, poporul tău va fi mîntuit, și anume oricine va fi găsit scris în carte.” (Daniel 12, 1)

Arhanghelul îl va birui însă pe Lucifer prin vicleșug și astfel, conform părerii multor specialiști ai domeniului, contrazice normele etice ale Bibliei. El a fost și cel care l-a învățat pe Adam cum să lucreze pămîntul, și pe Avram, cum să-L cinstească pe Dumnezeu. Jeanne D’Arc susținea la rîndul său că arhanghelul este cel care o îmbărbăta în toiul luptelor, deci nu e de mirare că acesta devenise începînd din anul 1950 sfîntul protector al polițiștilor.

Numele **Sfîntului Arhanghel Gavriil** vine din expresia ebraică „*gabriel*”, care înseamnă „*puterea lui Dumnezeu*”. El este vestitorul care a comunicat atît Elisabetei, cît și Sfintei Fecioare conceperea lui Ioan Botezătorul, respectiv a lui Iisus Cristos. Sfîntul Arhanghel a fost cel care s-a arătat și lui Mohamed, căruia i-a dictat mai tîrziu **Coranul**. Fiind prezent și avînd un rol important în

mai multe religii ale lumii, el este cunoscut sub mai multe denumiri: Safili, Abruel, Djibriil etc.

Deseori este prezentat ca un cavaler care ține în mână un crin, simbolul purității Sfintei Marii și al unirii cerului și pământului, al comuniunii omului cu Dumnezeu. Gavriil este și stăpînul atotputernic al Grădinii Raiului, al șerpilor și al heruvimilor.

Unii cercetători ai domeniului susțin că Sfîntul Arhanghel Gavriil ar fi fost la început conducătorul oștirilor cerești în lupta împotriva îngerilor căzuți, și că ar fi de fapt unicul înger de sex feminin.

„Pe cînd încă vorbeam eu; mă rugam, îmi mărturiseam păcatul meu și păcatul poporului meu Israel, și îmi aduceam cererile înaintea Domnului, Dumnezeului meu, pentru muntele cel sfînt al Dumnezeului meu; pe cînd vorbeam eu încă în rugăciunea mea, a venit repede în zbor iute, omul Gavriil, pe care-l văzusem mai înainte într-o vedenie, și m-a atins în clipa cînd se aducea jertfa de seară.

El m-a învățat, a stat de vorbă cu mine, și mi-a zis: „Daniele, am venit acum să-ți luminez mintea.

Cînd ai început tu să te rogi, a ieșit cuvîntul, și eu vin să ți-l vestesc; căci tu ești prea iubit și scump. Ia aminte dar la cuvîntul acesta, și înțelege vedenia!” (Daniel 9, 20-23)

Importanța Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil în religia ortodoxă este redată și de faptul că acestora le este dedicată o zi pentru celebrarea lor, cea de 8 noiembrie. Mihail și Gavriil sînt cei mai populari îngeri din rîndul celor cunoscuți de către români. În credințele acestora cei doi sînt păzitorii sufletelor morților și răspunzătorii pentru transportarea acestora în lumea cealaltă, sarcină care le-a fost atribuită din cauza că amîndoi sînt prezentați ținînd cîte o sabie în mână. Ei sînt cei care la sfîrșitul vieții, în ceasul cel de pe urmă „*taie firu vieții*” muribunzilor.

Datorită acestui fapt, în credințele poporului român Sfîntul Arhanghel Mihail uneori este confundat cu Moartea.

„Cînd moare cineva, îngerii stau lîngă iel și așteaptă să-și deie sufletu. Apu cînd i-o vinit vreme, Sfîntu Mihai îi taie firu vieții cu sabie lui...”¹⁷

În localitatea Otlaca-Pustă a fost înregistrată și o credință conform căreia se crede că în această zi fiecare bun creștin trebuie să aprindă cîte o lumînare, care la sosirea „*ceasului du pă urmă*” să-i lumineze drumul.¹⁸

Importanța celor doi arhangheli se remarcă și prin faptul că una dintre zilele săptămînii, cea de luni, este dedicată lor.

„Lune îi zîua arhanghelilor. Apu să zice că atunci cînd mori, ii vin și-ț duc sufletu pînă-n Rai. Tumna d-aceie îi bine să postești lune, ca să trăiești mult.”¹⁹

Chiar și marii magi dedicau zilele săptămînii îngerilor de rang superior, fapt care este dovedit și de acel lucru că aceste zile erau redade prin semnăturile îngerilor, și astfel zilei de luni îi corespundea semnătura celor doi arhangheli amintiți mai sus.

Sfîntul Arhanghel Rafael este marele înger al carității și al binelui. Numele său provine din expresia ebraică „*re/apba’el*” care înseamnă „*vindecarea lui*

Dumnezeu". El este cel care întovărășește călătorii, sau umblă pe pământ cu un toiag în mână și vindecă bolnavii în somn, tocmai din această cauză lui i te poți adresa când ești bolnav. Este prezentat din această cauză și cu un șarpe în mână, străvechiul simbol al tratamentului și al medicinei. Sfântul Arhanghel l-a învățat chiar și pe Noe cum să folosească buruienile de leac. El păzește însă nu numai oamenii, ci și Pomul Vieții din Grădina Raiului.

În **Cartea lui Tobit** arhanghelul se autoreprezintă astfel:

„Eu sînt Rafael, unul dintre cei șapte sfinți îngeri care duc rugăciunile celor sfinți și intră în fața Celui Sfînt.” (Tobit 12, 15)

Sfântul Arhanghel Rafael este cel care s-a arătat păstorilor în Bethleem în noaptea Nașterii Domnului. El fost și cel care a dat un inel lui Solomon, ce reprezenta o stea cu șase vîrfuri.

Arhanghelul este expresia speranței și credinței în victoria binelui. În **Cabbala** el este șeful grupului de îngeri „*ophannim*”, despre care am amintit mai sus. (Tobit 12, 15)

Sfîntul Arhanghel Uriel/il, numit și Ariel sau Auriel, este un înger al cărui chip nu este bine conturat în **Biblie**. Numele lui vine din expresia ebraică „*uri'el*”, însemnînd „*flacăra/lumina lui Dumnezeu*”. Datorită conotațiilor sugerate de numele lui este asociat cu Duhul Sfînt. Flacăra și lumina îl apropie și de Lucifer, al cărui loc, se pare, că l-a preluat în ceruri.

Uriel este și el unul dintre conducătorii oștirilor îngerești, domnul tărîmului infernal. Este și un vestitor. El îl anunță pe Noe de apropierea potopului, el vestește venirea lui Messia. Fiind considerat unul dintre cei mai deștepți îngeri, este un simbol al înțelepciunii divine și este înfățișat cu un sul de hîrtie sau cu o carte în mână. Se crede că el ar fi și paznicul **Cronicii Akashe**. Cu lumina sa, Sfîntul Arhanghel te păzește de demoni, deci lui te adresează atunci cînd îți este frică. Unii cercetători susțin că însuși arhanghelul ar fi conlucrat cu împăratul Solomon în executarea unor acte de exorcism, iar despre acesta din urmă se mai credea și că ar stăpîni și ar fi capabil să supună puterii sale forțele malefice.

Deși românul din Ungaria nu-l prea cunoaște după nume pe Sfîntul Arhanghel Uriel, știe că pentru a depăși momentele grele poate să se adreseze unui înger pentru a-i cere sprijin în stăpînirea fricii:

*„Dacă te temi noaptea, uă acărcînd, atunci roagă-te numa la înjeru tău, că iel nu te-a lăsa să păcostești nimic.”*²⁰

Sfîntul Arhanghel Sariel este cel care răspunde de sufletele acelora care uneltesc împotriva lui Dumnezeu, iar **Sfîntul Arhanghel Raguel** este răzbnătorul Acestuia.

Au mai fost creați și alți îngeri alături de aceștia printre primii, ca de exemplu: **Jehudiel**, **Sealthiel**, **Remiel**, **Barachiel** sau **Raziel**. Acesta din urmă fusese cel care atunci cînd Adam fusese izgonit din Rai i-a înmînat acestuia o carte despre plantele medicinale, care conținea și tratamentul tuturor bolilor. De fapt poporul crede că Dumnezeu nu a dat nici o boală fără ca să nu-i dea și leacul sau modul de tratare.

„N-o dat Dumnezo așe boală, la care să nu-i fi dat și leacu!... Numa noi n-o

știm încă tămădi!... Că tăte cile bune învățate dî la străbunii noștri le uităm!”²¹

Cartea lui Raziel, despre care vom aminti puțin mai târziu, a unuia dintre cei mai apropiați sfinți ai lui Dumnezeu, conține secrete despre îngerii, descrierea amuletelor sau a descîntecelor. Ea, după cum am mai amintit, a fost citită de Enoh, iar Noe avea chiar și o copie a acesteia, lucru care ar dovedi și iscusința sa în construirea bărcii binecunoscute din Biblie.

Alte figuri interesante ale universului angelic sînt **îngerii păzitori**, acei mesageri care asigură adevărata legătură dintre om și Dumnezeu.

*„Iată, eu trimit înaintea ta pe îngerul meu, ca să te păzească în cale”,
spune Dumnezeu lui Moise. (Exodul 12, 20)*

De obicei aceste ființe sînt cele pe care omul le poate cunoaște și personal. Sînt geniile bune pe care le primim la naștere, care se așază pe umărul nostru drept, dîndu-ne povețe la nevoie, conform unei credințe de obîrșie creștină. După botez îngerul păzitor se apropie tot mai mult de copil și nu se mai îndepărtează de el nici după moarte. El ajută sufletul să treacă vămile văzduhului, ca după ultima judecată să-și poată ocupa locul binemeritat în Rai.

„Cum să naște on prunc mic, Dumnezo îi și trimite on înjer d-a lui. Acesta să apropie dă casă, apu dacă nu vede pă nime ascultînd la fereastă, să bagă înlontru și-i ursește că cum i-a fi norocu.”²²

„Cînd să naște on prunc pînă la botez să-i fîi lumina aprinsă lîngă iel, că dacă nu, vine dracu și-l duce cu iel. Că înjeru să apropie dă iel numa după ce l-or botezat.”²³

Vămile văzduhului sînt de fapt acele locuri pe unde treci ca să ajungi în Rai. Acolo sufletul defunctului este așteptat de „vameșii văzdubului”, care sînt oamenii diavolului. La fiecare vamă se ține o socoteală a păcatelor săvîrșite pe parcursul vieții. În aceste locuri sufletul omului este condus de îngerul păzitor, care îi sare în ajutor ori de cîte ori este posibil. Din aceste locuri nu se poate scăpa însă fără a plăti vama, tocmai din această cauză se așază alături de mort în sicriu diferite obiecte, și i se pun și bani, pentru a avea cu ce să plătească.

„Cînd moare cineva ii să pun bani pă uăti. În alte sate îi puneu o crenguță în brîncă. La Uătlaca știu că ii să pune în copîrșeu o bîtă dă nadă, lungă, dî la susuuară pînă jos să ajungă, apu jos o crestau oleacă și-i băgau bani în ie. Aște le făceau ca să poată să-și plătească păcatile care le-o avut.”²⁴

„Cînd moare uomu, sufletu lui să ardică în Rai. Apu pă drum îl petrece înjeru ce l-o păzît tătă viața lui. Pă drum iară să-ntîlnesc cu multe alte suflete. Care rele, care bune... La unile trabă să deie sama dă cum o trăit, și să-și plătească păcatile. D-aciie să pune la mort bani în copîrșeu și cîrpuță în brîncă.”²⁵

Ultima vamă este străbătută de suflet deja singur, și acesta trecînd „Punte Raiului” îngustă „cît o lamă dă cuțit” și „lungă cît on curcubău”, intră mai apoi în Rai. „Puntea Raiului” trece, la rîndul său, peste „gura iadului” despre care am găsit următoarea informație:

„...Ultima vamă e cea mai grea, pentru că sufletul este lăsat să treacă singur prin vamă și pentru că »puntea raiului« e îngustă ca »o lamă de cuțit« și lungă »cît un curcubeu«. În întunericul ultimei vămi, »brăzdate de vîntul turbat și de

vaiete care se ridică năpraznic din gura iadului», sufletul are ca singură călăuză lumînarea ce i s-a pus mortului în mână, la îngropăciune. Cum această lumînare se stinge, din cauza vîntului puternic, după primii pași, sufletul celui care a fost drept și credincios în viața lui pămîntească prinde aripi și intră pe »porțile de safir« ale cerului, iar cel păcătos își pierde echilibrul pe punte și cade în băul iadului, unde trebuie să viețuiască printre cei mai mari răufăcători.»²⁶

Îngerul păzitor te cunoaște mult mai bine decît tu însuși. Prin rolul său de ursitor, îți cunoaște chiar și destinul.

„Numai îngeru tău păzător și diavolu îți cunoaște soarta.»²⁷

susțin femeile de la sat, în timp ce în foarte multe culturi el este și cel care cunoaște adevăratul nume al omului.

„Apu cînd dormi noapte, îngeru bun îți face socoata la faptele cile bune făcute în zîua cîie, iară cila rău îți le însamnă pă cile rele făcute. La urmă le-or înșira pă tăte, cînd ț-a vini vreme.»²⁸

Conform credințelor soarta, viața omului depinde mult de tăria îngerului păzitor, pentru că dacă acesta este mai moale, atunci omul poate vedea lucruri necurate care îi întristează viața, și se îmbolnăvește mai ușor. Românii din Ungaria întrebuițează de exemplu expresia de „slab dă înjeri”, în legătură cu acei oameni, care au unele probleme mentale.

„Haba, că îi uane lu... îi slab dă înjeri! Nu-i mărg dară treburile așe cum ar trăbuii...Da nici nu putem fi tăț p-o formă...»²⁹

Îngerul păzitor se poate și îndepărta de om dacă acesta face lucruri rele. De exemplu:

- dacă amenință pe cineva cu cuțitul,
- dacă mănîncă alimente nespălate,
- dacă mănîncă fructele trandafirului sălbatic, deoarece din el au făcut cununa de spini a lui Iisus Cristos,
- dacă o femeie se află în perioada menstruației,
- sau
- dacă participi la unele jocuri cu măști:

În legătură cu această ultimă credință am găsit următoarele informații:

„Niște bătrîni de vreo șaptezeci de ani, mi-au povestit în anul 1950, că în tinerețea lor mai obișnuiau să meargă cu turca. Turca putea fi numai acel flăcău care se ducea la miezul nopții la încrucișarea drumului și acolo juca dansul turcii. Unul dintre povestitori mi-a relatat, că în tinerețea sa a încercat și el dansul turcii în mijlocul străzii, dar în timpul dansului nu și-a mai simțit picioarele și s-a îngrozit, deci s-a lăsat de intenția de a mai interpreta turca...»³⁰

Pe baza acestei informații putem constata că însușirea unor deprinderi depindea de o colaborare cu anumite forțe secrete, deseori malefice, astfel că cel intrat în contact cu ele era alungat din sînul comunității din care făcea parte, cum s-a întîmplat și în cazul turcașului. Conform credințelor el își vindea sufletul necuratului, astfel că era ocolit timp de o jumătate de an de îngerul său păzitor, susține **Grigorie Moldovan** în lucrarea sa **Românii din Ungaria**, iar **Újvári Zoltán** că pînă la lăsatul secului turca stătea sub influența puterilor răului, și e

că protagonistul jocului era oprit să intre în biserică. Turcașul chiar rostea intrînd în casă:

„Dumnezău afară din casă, noi în casă!”³¹

Magia poate fi, de fapt, conform credințelor, de două feluri:

– **magia albă**, care provine de la Dumnezeu și este utilizată în scopuri benefice,

în timp ce

– **magia neagră**, care vine de la Satana, este distructibilă.

Îngerul stă la trei pași de om și dacă:

– „Să pune în fereastă pipă, teaptă uă sare.”³²

sau dacă

– „Leși pruncu afară să plîngă.”³³

Pentru a nu-l îndepărta sau a nu-l răni pe înger, omul trebuie să se ferească de executarea unor gesturi sau mișcări:

– „Nu pune cuțitu cu tăișu în sus.”

– „Nu lăsa grebla cu dinți în sus.”

– „Nu arîta cu jejitu în sus,”³⁴ etc.

Îngerul tău, deci, nu te părăsește niciodată, chiar dacă în anumite momente se abține să intervină. Uneori chiar Dumnezeu îl oprește, lăsîndu-i pe cei drepti să dea dovadă de credința lor.

„Dumnezo te pune la încercare. Dă o sută dă uări crez că uită dă tine, da și d-a suta și una uară te scapă dî la grele.”³⁵

Îngerii păzitori al căror principe este Sandalphon, adică Sfîntul Ilie, despre care se crede că tălmăcește rugăciunile oamenilor lui Dumnezeu, precum și că ar decide sexul copiilor care încă nu s-au născut, pot fi clasificați pe baza culorii luminii lor. Cei a căror lumină are culoare albastră sînt numiți mihaeliți, și se află sub conducerea Sfîntului Arhanghel Mihail, iar sarcina lor este cea de a lupta pe teren spiritual. Gabrieliții sînt caracterizați de o lumină de culoare aurie, iar sarcina lor este răspîndirea învățăturilor dumnezeiești, de a învăța. Tocmai din această cauză ei sar în ajutorul tuturor preoților și al învățătorilor. Rafaeliții au o lumină verzuie și sînt cei care tămăduiesc oamenii, pînă ce urieliții au o lumină violetă și au ca sarcină educarea spirituală a omului. Culoarea aurei unui om este o posibilitate de a-l clasifica pe acesta în categoria din care face parte.

Dovada cea mai bună a existenței unui înger protector personal, al unui maestru spiritual al omului, o găsim în rugăciunea binecunoscută de către toți:

*Înger, îngerășul meu,
Roagă-te lui Dumnezeu,
Pentru suflețelul meu.
Și de noapte și de ziuă,
Pînă-n ceasul cel de moarte!
Doamne, noaptea a venit,
Nu mai pot de obosit.
Dăruiește-mi somn curat,*

*Și odihnă bună-n pat!
Să mă scol de dimineață,
Sănătos/sănătoasă, cu viață.
Doamne, sfinți îngerii Tăi,
Fie păzitorii mei!*

precum și în **Visul Maicii Domnului**

„...Și de va scrie cineva visul Tău și îl va ține la sine, îl va purta în casa sa și îl va păsa, de acea casă dracul nu se va apropia și pe dubul cel necurat îl va goni; și îngerul lui Dumnezeu va sta totdeauna lângă dânsul de-a dreapta și de năvălirile și supărările dinspre oamenii cei răi va fi mîntuit și la drum de va călători și va avea acest vis pe lângă sine acel om nu se va teme de grindină, de tunet, de fulger și de toată moartea grabnică va fi ferit.

Arhanghelul Mihail va fi lângă dânsul, îndreptînd calea lui ori încotro va merge. La dreapta judecată va afla milă și la ieșirea sa din viață mă voi arăta acelui om dimpreună cu Tine, Maica Mea, și îngerul Meu va lua sufletul lui, ducîndu-l în împărăția cerurilor, veselindu-se acolo cu toți dreptii, care din veac bine au plăcut Mie. Amin. ...”

Desigur credința în existența acestor genii protectoare poate fi urmărită și în cadrul altor rugăciuni, dar o putem regăsi și în poeziile multor poeți de seamă ai literaturii române, ca de exemplu în cazul lui Eminescu sau Arghezi etc.

*„Trece lebăda pe apă
Între trestii, să se culce,
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!”*

scrie marele poet român **Mihai Eminescu** în poezia **Somnoroase păsărele**, pînă ce **Tudor Arghezi** în **Psalmul** său (**Tare sînt singur, Doamne, și pieziș!**...) se roagă astfel:

*„În rostul meu tu m-ai lăsat uitării
Și mă muncesc din rădăcini și sînger.
Trimite, Doamne, semnul depărtării,
Din cînd în cînd, cîte un pui de înger,
Să bată alb din aripă la lună,
Să-mi dea din nou povața ta mai bună.”*

Nu numai oamenii au însă cîte un înger păzitor, ci și toate ființele. Elementalii sînt de exemplu spiritele protectoare ale naturii, coagulări vii de lumină abstractă. Printre aceste ființe enumerăm **gnomul**, care păzește comorile pămîntului; **naiada**, care bîntuie prin râuri și izvoare; **silful**, care trăiește în aer și ispitește oamenii, ori **salamandra**, care locuiește în focul pe care îl împrăștie.

„Toate lucrurile își au îngerul lor: vremurile, anii, marea și râurile, fructele și iarba, zăpada și norii, stelele”,

scrie în **Cartea lui Enob**. Înșirarea este, desigur, continuată de alții. În **Biblie**, de exemplu, găsim următorul pasaj, de unde reiese că și țările își au păzitorii lor:

„El mi-a zis: Știi pentru ce am venit la tine? Acum mă întorc să mă lupt împotriva căpeteniei Persiei; și când voi pleca, iată că va veni căpetenia Greciei.

Dar vreau să-ți fac cunoscut ce este scris în cartea adevărului. Nimeni nu mă ajută împotriva acestora, afară de voivodul vostru Mihail.” (Daniel 10, 20-21)

Îngeri căzuți

În comparație cu spiritele binevoitoare, cele malefice, a căror majoritate provine din îngerii căzuți, sînt ființe fără lumină interioară, fenomen care îi caracterizează doar pe cei buni. Ele pot împrumuta chipul acestora doar pentru un minut și nu mai mult.

Omului îi este mare frică de aceste creaturi, întrucît nu le pronunță nici numele lor adevărat.

„Pă năcuratu să nici nu-l pominești, că și apare!”³⁶

susțin oamenii de la sat.

„Ne ferd az ördögöt a falra, mert megjelenik!”

zic și maghiarii din vecini.

Creaturile malefice, adică demonii și ființele semidemonice, se caracterizează prin anumite trăsături specifice. Sînt diformi, nu prea le plac măsurile, și de la acest fapt provine credința că tot ceea ce este abnormal este al răului.

„Mai dăm mult dacă videi pă cineva că scrie cu sînta, uă are ceva hibă la picior uă altindeva, zîcei că-i a dracului. Apu scopei așe, în jos, și-ț făcei cruce, să te ferească Dumnezo dă cile rele.”³⁷

Datorită acestei credințe omul satului de odinioară se ferea de executarea unor lucruri neobișnuite, și de întîlnirea sau întovărășia cu persoane care fizic diferă de cel normal.

„Nu te uărtăcei cu cei care aveu hibă la trup, că zîceu că-s alu năcuratu.”³⁸

susțin informatorii.

Creaturile malefice se mai caracterizează și prin următoarele lucruri:

– **invizibilitatea**, adică oricărui îi stă în putere să se arate doar cînd vrea și cui vrea;

– **culoarea trupului**, care diferă pe baza atributelor acestuia, (verde este demonul acvatic, roșu vampirul ș.a.m.d.);

– **hirsutismul**, adică abundența părului pe corp, ceea ce înseamnă că poartă blană de animale, are sprîncene împreunate la rădăcina nasului, fenomen interpretat în credințele populare în felul următor:

„Cila la care ii-s crescute laolaltă sprîncenile, îi uom rău. Te poate și diuăte, așe că să te traj dă lîngă iel.”³⁹

– **aripile de liliac** le caracterizează de asemenea;
 – **infirmitatea corporală**, mai ales la picior, lucru datorită căruia în tradiția populară toți copiii născuți cu malformații sînt considerați de fapt copii ai spiritelor malefice ori ai oamenilor care pactează cu aceștia, pe care părinții lor i-au schimbat cu copiii oamenilor, născuți sănătoși. Unii dintre ei pot avea și copite la picioare.

„*Dacă cineva o născut on prunc hibaș la trup, mai dăm mult să zîce că-i pruncu năcuratului, d-aceie îi așe urît, cu zmîntă... Babile mai zîceu că or vinit noapte bosorcoaiile și or înștimbat pruncu cu a lor, d-aceie îi așe urît... Persze că așe numa s-or ferit muierile dă rușine mare, că pruncu lor n-o fost așe bine dară...*”⁴⁰

– **nuditatea** este specifică mai ales demonilor feminini;
 – **numărul lor**, cînd apar în grup este de obicei trei, șase, nouă sau doisprezece;

– **atitudinea malefică față de om**, care indică scopul lor, cel de a acapara un suflet pentru grupul lor, de a necăji oamenii, pentru ca să li se alătore. Cu mare plăcere se leagă de femei însărcinate, de lăuză sau de copii, pe care îi cred mai puțin protejați.

„*Dracu tă dă uomu slab să ie, uă dă muieri și dă prunci. Să teme de uomu în tătă fire.*”⁴¹

Atacă mai ales băieții mici, tocmai din această cauză aceștia erau îmbrăcați ca fetele, în cămășuță.

„*Pruncuteii, mai dăm mult să îmbrăcau așe, ca fătuțale, în chimeșuță lungă, dă multe uări pînă la pămînt.*”⁴²

Omul simplu însă se folosește de o sumedenie de procedee apotropaice pentru a se feri de aceștia:

– nu iese afară noaptea în capul gol,
 – nu lasă singuri copiii mici,
 – poartă la ei diferite amulete (cruci, iconițe etc.) care îndepărtează spiritele malefice,
 – așază diferite obiecte protectoare prin casă și prin anexele acesteia, cum sînt icoanele, crucile, usturoiul, sarea, lumînarea sau candela ș.a.m.d.

Spirit malefic poate deveni și un om decedat în urma unei sinucideri, a unei crime săvîrșite, precum și în cazul cînd acesta moare fără să fi fost botezat.

„*Dacă cineva îș ie viața, acila cînd ajunge pã ceielaltă lume să face dub rău, care bîntuie mai apoi pî la cășile uoaminilor, uă îi năcăjesc noapte pã drumuri. Pă aiește nici nu-i îngroapă ca pã cielalt. Numa așe, la marjine mormintelor.*”⁴³

Lor li se pot alătura, conform credințelor și acele persoane decedate în trecut pentru care nu se mai roagă nimeni.

„*Vai dă cila dîr care nu să mai roagă nime.*”⁴⁴

susțin femeile de la sat.

Aceste ființe ale întunericului sînt cunoscute sub diverse denumiri, ca: drac, diavol, vampir, strigoi, moroi ș.a.m.d.

Conform credințelor la început diavolul era umbra lui Dumnezeu. Făcea tot ce i se porunca. Era foarte isteț și avea darul născocirii. Cu timpul însă, văzînd

că Dumnezeu îi ascultă sfaturile, s-a hotărât ca să-l alunge de pe tron și să domnească el. Dumnezeu îi cunoștea planul, dar îl lăsă. Însă când se răzvrăți, trimise împotriva lui armate de îngeri, credincioși. În toiul luptei Dumnezeu deschise apoi cerurile și toți cei care se răzvrătiră căzuseră pe Pământ. Aceștia fuseseră atât de mulți, încât trei zile căzuseră în continuu. Cei care au căzut pe Pământ împing azi oamenii la rău. Cei care se află sub pământ, chinuie sufletele celor ajunși în Iad, iar cei din văzduh fac „vămile văzdubului” și opresc sufletele morților când merg spre cer.

„Înjerii cei răi or trăit cândva și îi în ceri, da n-or ascultat dă Dumnezo și acesta s-o mîniuet tare pă îi și io fîpat d-acolo. Pînă în fundu Iadului i-o trimăs. D-acolo vin pă Pămînt ca să-i năcăjească pă uoamini.”⁴⁵

„Noa că știi că dracu tădauna la rele te-mpinje! Că ar vre să pățăști și tu așa cum iel o păfît cu Dumnezo!”⁴⁶

Desigur există și alte interpretări ale cauzei căderii îngerilor din cer. Conform uneia acest lucru este consecința unor vizite făcute de îngeri pe Pământ:

„Cînd au început oamenii să se înmulțească pe fața pămîntului, și li s-au născut fete, fi lui Dumnezeu au văzut că fetele oamenilor erau frumoase; și din toate și-au luat neveste pe acelea pe cari și le-au ales.” (Facerea 6, 1-2)

Pe baza citatului de mai sus putem constata/deduce că îngerul bun este asexuat, pînă ce cel rău este legat de sexualitate, așa că, datorită legăturilor lor amoroase cu frumoasele femei pămîntene au fost alungați din cer, fenomen atestat și în textele de la Marea Moartă. Acolo se amintește că îngerii (Veghetori) nu și-au îndeplinit îndatoririle cînd au fost trimiși pe Pământ, și au căzut în păcat cu femeile pămîntene, pe care mai apoi le-au învățat toate relele, chiar și magia.

Tudor Pamfile descrie astfel evenimentul:

„Altă dată se zice că scoborîndu-se odată bunul Dumnezeu din cer, jos pe pămînt, a luat cu sine și vreo cîțiva îngeri, ca să le arate și lor lumea în care trăiesc oamenii pămînteni.

Îngerii, umblînd de colo și-ncoace prin lumea largă cît timp vor fi umblat, le plăcură tare mult de lumea oamenilor pămînteni, și mai cu samă unuia, așa încît la despărțire începu a plînge cu bobot, de-i curgeau lacrimile vale.

După ce se depărtară de pămînt, înălțîndu-se în sus către cer, Dumnezeu a întrebat ce au văzut ei mai frumos și ce le-a plăcut mai mult pe pămînt?

Îngerii răspunseră că biserici frumoase ori călugări îmbrăcați în haine potrivite, ori codrul cu frunza verde, ori florile mirositoare, numai unul nu-i răspunse nimic, fără sta trist și îngîndurat.

Mai în urmă îl întrebă Dumnezeu și pe acesta, că pentru ce e atât de trist și de ce nu răspunde nimic?

– Mi-e frică că mă vei certa rău!- răspunse Îngerul.

– Nu-ți fie teamă de nimic! – îi zise Dumnezeu, – căci de una și aceeași soartă vă veți bucura!

Îngerul, căzînd în genunchi dinaintea lui Dumnezeu, cu ochii scâlțați în lacrimi, îi zise:

– Doamne, îs trist și amărît de aceea, că ochii unei pămîntene mi-au picat

așa de dragi, cât nu-i modru ca să-i mai uit vreodată, fiind așa de frumoși, cum nu mai văzusem niciodată!

– *Și ai cui erau?* – întreabă Dumnezeu.

– *Ai unei păstorite, ce păștea oi albe pe un câmp verde.*

– *Și ai grăit ceva cu ea?* – întreabă iarăși Dumnezeu.

– *Da, căci îmi căzuse dragă, și i-am spus că mi-aș da viața mea îngerească pentru ochii ei cei albaștri ca cerul înseninat!*

Auzind Dumnezeu cele spuse, începu a se face îngîndurat, și din om cu fața senină și fruntea curată, se prefăcu într-un moșneag cu fruntea toată crețe. Și apoi, cum mergeau așa, înălțîndu-se cu toții încetinel către scaunul cel dumnezeiesc, ajungînd la marginea cerului, Dumnezeu îi opri în loc și le zise:

– *Știu că dacă veți merge cu toții în cer, și vă veți înfîlîni cu ceilalți îngeri, acolo veți povesti despre lucrurile cele pămîntene, și fiindcă lucrurile acestea nu-i iertat ca să le știe cei din cer, acum vă opresc pe toți aici!*

Și cum rosti cuvintele acestea, Dumnezeu i-a prefăcut pe toți în stele luminoase, lucind de fericire că ele în toată vremea pot vedea lumea pămînteană.

Îngerul cel îndrăgostit, prefăcut fiind și el în stea, nu lucea de bucurie, ci mereu scăpăra, aruncînd scînteii de foc asupra celorlalte stele.

Dumnezeu văzînd că din asta au să se întîmple neînțelegeri între stele, a luat pe steaua cea plîngătoare, și dezlipindu-o de pe cer, i-a dat drumul spre pămînt, aruncîndu-o așa de tare, că tot în picuri de scînteii a picat pe pămînt, umplînd întreg cîmpul, unde fata cea cu ochi albaștri era cu oile.

Scînteile acele însă nu s-au stins, ci s-au făcut licurici, pentru ca să nu-i piară urma îngerului celui îndrăgostit în fata cea pămînteană.

De atunci a trecut multă vreme, dar și acuma se povestește că licuricii nu sînt altceva decît scînteii din steaua cea aruncată de pe cer.”⁴⁷

Răzvrătirea îngerilor are ca model gigantomahia grecească și duce la alungarea în Iad atît a celor răzvrătiți, cît și a uriașilor, adică a odraslelor hibride născute din cuplarea îngerilor cu femeile pămîntene, numiți în **Biblie** „nephilimi”.⁴⁸

„Uriașii erau pe Pămînt în vremurile acelea, și chiar și după ce s-au împreunat fiii lui Dumnezeu cu fetele oamenilor, și le-au născut ele copii: aceștia erau viteji care au fost în vechime, oameni cu nume.” (Facerea 6, 4)

Pornind de la această informație putem constata și următoarele lucruri:

– cîndva au trăit uriași pe acest pămînt, lucru atesta și de faptul că rasa Cro-Magnon, dispărută la un moment dat, a depășit statura medie a omului cu o treime,

– cît și că îngerii sînt foarte înalți.

În credințele românilor de asemenea putem găsi urme ale gigantilor în mitul blajinilor, care trăiesc sub pămînt, și sînt considerați primii oameni de pe acesta. Ei sînt urmașii lui Set, al treilea fiu al lui Adam și Eva și trăiesc o viață cuviincioasă.

„Înainte oamenii care alcătuiesc lumea noastră de astăzi, această față a pămîntului a fost locuită de Blajini, dar Dumnezeu, din mai multe pricini, a

întors pământul astfel că lumea Blajinilor a ajuns dedesubt, iar fața de dedesubt a pământului s-a ridicat deasupra și pe aceasta trăim noi."⁴⁹

În **Biblie** de fapt vor mai fi amintiți și alți „urieși”, aceștia poartă însă numele de „*rephaim*”, care au fost văzuți și pe vremea lui Moise în ținuturile Hebronului.

„Și au înegrit înaintea copiilor lui Israel țara pe care o iscodiseră. Ei au zis: „Țara pe care am străbătut-o, ca s-o iscodim, este o țară care mănâncă pe locuitorii ei; toți aceia pe care i-am văzut acolo sînt oameni de statură înaltă.

Apoi am mai văzut în ea pe uriași, pe copiii lui Anac, care se trag din neamul uriașilor: înaintea noastră și față de ei parcă eram niște lăcuste.” (Numeri 13, 32-33)

Acești uriași arhaici inițial au locuit pe pământ, mai ales în Canaanul preebraic, mai târziu fuseseră însă alungați sau nimiciți. Au rămas doar unele prezențe izolate ale acestora despre care putem citi și în **Biblie**:

„Numai Og, Împăratul Basanului, mai rămăsese din neamul Refaimiților. Patul lui, un pat de fier, este la Raba, cetatea copiilor lui Amon. Lungimea lui este de nouă coți, și lățimea de patru coți, după cotul unui om.” (Deuteronomul 3, 11)

Un „*rephaim*” este și binecunoscutul Goliat din Gath, pe care l-a învins David în luptă cu ajutorul unei praștii.

„Atunci a ieșit un om din tabăra Filistenilor și a înaintat între cele două oștiri. El se numea Goliat, era din Gat, și avea o înălțime de șase coți și o palmă. Pe cap avea un coif de aramă, și purta niște zale de solzi în greutate de cinci mii de sicli de fier. Cel ce-i purta scutul mergea înaintea lui.” (I. Samuel 17, 4-5)

Dumnezeu însă a decis să-i pedepsească și pe aceștia, și pe îngerii răzvrățiți care au împărtășit numeroase informații secrete cu oamenii pămînteni, și a rînduit potopul. Conform textelor apocrife, ei înșiși dețineau unele cunoștințe, moștenite de la părinții lor căzuți din cer, care îi făceau stăpînii naturii și ai ploilor.

Potopul declanșat de către Dumnezeu i-a făcut să dispară definitiv de pe fața pământului. Mult mai târziu însă unii identifică acești uriași cu populația subterană din Sheol.

O a treia variantă a căderii îngerilor este explicată în felul următor: cîndva Lucifer a fost îngerul care se afla cel mai aproape de Dumnezeu. Era „dădătorul de lumină”. Se crede că Dumnezeu, la crearea lui Adam le ceru arhanghelilor să se aplece în fața acestuia, însă Lucifer l-a refuzat, și din această cauză a fost alungat din Rai. Pentru faptele lui Sfîntul Arhanghel Mihai l-a aruncat în Iad, unde devenise cunoscut sub alte denumiri. Fiind alungat din Rai, el ia cu dînsul o treime a îngerilor, credincioși lui, care în Iad îi vor deveni slugi. Din acești îngeri căzuți s-au făcut demonii și dracii, care neîncetat pun la încercare oamenii.

Conform unei legende ebraice mîhnirea lui Semaelit (numit și Semyaza în alte texte precum în **Cartea lui Enoch**), a provenit de la faptul că Dumnezeu i-a dat mai multă înțelepciune primului om, decît îngerilor. Cel mai puternic dintre aceștia, care purta 12 perechi de aripi, fiind și un bun orator, i-a convins pe unii dintre îngeri ca să se răzvrătească și Domnul s-a supărat atît de mult pe el, că l-a izgonit din Rai.

Motivul răzvrătirii este ușor de urmărit și în mitologiile altor popoare. Nu numai giganții și titanii s-au răzvrătit împotriva sorții lor, ci la romani Saturn, la egipteni Seth și Apophis, la mayași Sootan ș.a.m.d.

Lupta dintre Bine și Rău este prezentă și în religia iraniană, unde doi zei se află față-n față de la începutul lumii: Ahura-Mazda (în persană numit Ormuz), zeul luminii, nobilul principiu al binelui, și Ahura-Majniu (în limba greacă numit Ahriman), principiul întunericului, care este totodată și primul său născut și care cu armata sa care este alcătuită din demoni malefici, luptă împotriva Binelui. El a luat parte și la crearea lumii, creînd tot ceea ce este distructiv: fiarele, deșertul ș.a.m.d.

La sfârșitul lumii cele două principii arhaice vor participa la ultima lor luptă. Nașterea lui Zoroastru a semnalat faptul că domnia întunericului nu va mai dura mult, și va sosi cineva, cu numele Saosjant, adică Messia, care va crea fericirea pămîntească, pregătind totodată și sfârșitul lumii. Lupta dintre cei doi zei se va termina cu biruința lui Ahura-Mazda. Cei buni astfel vor intra în lumea luminii veșnice, iar cei răi vor ajunge în imperiul întunericului.

Aceeași înfruntare a celor două principii de bază ale lumii este prezentă și în religia mezopotamiană, unde Marduk duce o luptă împotriva lui Anu, zeul însoțit de demoni. Acest lucru este descris și în ***Epopoea lui Gilgameș***. Dar Binele și Răul este prezent și în religia musulmană, unde Allah a creat lumea, conform ***Coranului***. El a creat înainte de oameni îngerii, dintre care unii s-au răzvrătit împotriva Sa sub conducerea lui Yblis sau Șeytan. Aceștia au devenit spiritele malefice, demonii, dar ei se află în permanență sub controlul lui Allah.

(În ***Apocalipsa lui Ioan*** de asemenea putem citi despre lupta celor două principii arhaice, care duce la biruința Binelui, asupra acestui fapt însă acum nu vom stăruii.)

Războiul dintre cele două lumi are însă totdeauna și consecințe cosmice și este legat de fenomene neobișnuite. De exemplu în Biblie, la cererea lui Iosua, aștrii se opresc în rotirea lor. (Iosua 10, 12-15)

Îngerii căzuți au sosit deci din cer. În ebraică deseori sînt numiți și „elohim”, ceea ce a lăsat să se deducă, conform unora, că ar fi putut fi chiar și niște extrateresți. Oricum cercetătorii domeniului au ajuns chiar și pînă acolo, ca să identifice locul căderii acestora cu Terasa din Baalbek.

Odată cu alungarea îngerilor a fost închis și Raiul, care acum se află sub paza arhanghelilor și a sfinților. Cheile le poartă la sine Sfîntul Apostol Petru despre care românul crede următoarele:

„Cînd să dăștide la zîle mari ceriu, atunce poț să-l vezi pã Sîntetru cum stă la poarta Raiului și așteaptă sufletele morșîlor.”⁵⁰

Despre deschiderea cerului, adică a Raiului, spațiu interzis pentru îngerii căzuți, omul satului tradițional susține că:

„...crede poporul că tot într-această seară se deschide cerul, și numai acei oameni îl văd cînd se deschide care sînt foarte buni la Dumnezeu. Cei care pretind a-l fi văzut deschizîndu-se spun că în acel moment e foarte frumos și strălucitor atît în cer, cît și pe Pămînt. Iar această deschidere a cerului sau a

cerurilor, care se întâmplă de regulă numai o dată pe an și anume: ori spre Anul Nou, ori spre Bobotează, ori spre Paști sau spre Crăciun, se face, după cum cred și spun românii din unele părți ale Moldovei, atât de repede ca și cum ar clipi cineva din ochi sau ca și cum ar deschide o carte și iar ar deschide-o de trei ori dupăolaltă. Iar când se deschide, atunci acolo se arată mai întâi ceva tare albastru, apoi o roșată de-ți ia ochii, și cine o vede, să ceară de la Dumnezeu în acea clipă ce pofteste, că toate i se vor da.”⁵¹

O figură deosebit de importantă în lupta dintre Bine și Rău este Lucifer, conducătorul oștirilor răzvrătite. Din Evul Mediu numele lui a fost asociat cu cel al lui Satana, despre care putem citi următoarele în **Biblie**:

„Am văzut pe Satana ca un fulger căzînd din cer.” (Luca 10, 18)

Acesta devine în mentalitatea poporului îngerul demonizat, inițiatorul revoltei, și conducătorul îngerilor căzuți, confundîndu-se uneori și cu Diavolul. Versiunea cea mai cunoscută a legendei lui Lucifer este de proveniență bizantină.

„A patra zi, cînd au făcut Dumnezeu luminile cele mari și stelile, întru acea zi au căzut Lucifărul din cer, carile era mai mare peste o ceată de îngeri, pentru că s-au mîndrit întru sine și au zis că-și va pune scaunul său împotriva scaunului lui Dumnezeu; ce cum au cutezat, îndată s-au desfăcut ceriul și au căzut împreună cu toată ceata lui. [...] S-au cutremurat toate cetele îngerești și s-au ales Mihail Arhanghelul și au zis cu glas mare: să stăm bine, să stăm cu frica lui Dumnezeu; și cum au zis acel cuvînt, au stătut care unde s-au aflat; și cîți au rămas iar sînt îngeri, iar cei căzuți toți draci.”⁵²

„Cel mai frumos și întîiul înger” de-a lungul istoriei a fost gîndit în mai multe feluri:

- înger al lui YHWH,
- dușman al omului,
- adversar al lui Dumnezeu,
- arhanghel pervertit și ispititor,
- șarpe
- etc.

În **Cartea lui Iov** (1, 6) este unul dintre îngerii Domnului, care pune la îndoială creația Lui și Dumnezeu îi încredințează sarcina de a o pune la încercare.

„Fiii lui Dumnezeu au venit într-o zi de s-au înfățișat înaintea Domnului. Și a venit și Satana în mijlocul lor.

Domnul a zis Satanei: »De unde vii?» Și Satana a răspuns Domnului: »De la cutreierarea Pămîntului și de la plimbarea pe care am făcut-o pe el.«

Domnul a zis Satanei: »Ai văzut pe robul meu Iov? Nu este nimeni ca el pe pămînt. Este un om fără prihană și curat la suflet, care se teme de Dumnezeu și se abate de la rău.«

Și Satana a răspuns Domnului: »Oare degeaba se teme Iov de Dumnezeu?

Nu L-ai ocrotit Tu pe el, casa lui și tot ce este al lui? Ai binecuvîntat lucrul mîinilor lui, și turmele lui acopără țara.

Dar ia întinde-Ți mîna, și atinge-Te de tot ce are, și sînt încredințat că Te va blestema în față.«

Domnul a zis Satanei: »Iată, îți dau pe mână tot ce are, numai asupra lui să nu întinzi mâna.«

Și Satana a plecat dinaintea Domnului.» (Iov 1, 6-12)

Lucifer este îngerul acuzator prin excelență, cât și cel care împinge oamenii să păcătuiască, dar nu este o ființă autonomă, el rămâne mereu supus voinței divine. Deseori este interpretat și ca îngerul morții.

După ce a fost dezbrăcat de putere, odată cu căderea sa, Lucifer și-a organizat un imperiu, al cărui nume este Iad, cunoscut și sub denumirile: Gheena, Hades, Infern, Sheol etc. Acest ținut subpământean, unde domnește întunericul la evrei și la greci inițial era un loc al umbrelor, lipsit de bucuriile vieții, ulterior devenind locul pedepsei postume pentru păcătoși și pentru necredincioși.

„Dacă mâna ta te face să cazi în păcat, taie-o; este mai bine pentru tine să intri ciung în viață, decât să ai două mâni, și să mergi în gheenă, în focul care nu se stinge, unde viermele lor nu moare, și focul nu se stinge.» (Marcu 9, 43-44)

Denumirea de Gheena provine de la expresia ebraică „*gê-binnam*” sau „*gê-binnom*”, adică „*Valea lui Hinnom*”. Despre această vale care poartă numele posesorului ei, știm că se întindea la sud-vest de Ierusalim, unde se afla și locul numit Tôfet, nume care înseamnă la rîndul său „*scîrbă*”, loc unde evreii își jertfeau copiii în cinstea zeului canean Moloh. După apariția cultului lui Jahve, însă aici aduceau gunoiul orașului.

Inițial a existat numai Raiul, dar îngerul răzvrătit și-a creat o lume care încearcă să răstoarne legile fixate de Dumnezeu și care imită întru toate pe cea a Domnului, doar că este inversă. Crează Iadul în locul Raiului, conduce demonii în locul îngerilor ș.a.m.d. Toate aceste lucruri sînt însă desigur rezultatul unei concepții morale despre o lume duală, consecință a gândirii omenești binare.

Diavolul și-a organizat o oaste pe ierarhii opuse celor îngerești, din care fac parte vameșii văzduhului, iezmele pămîntului și diavolii subpământeni. Pentru nimicirea lui Dumnezeu au mai fost născocite și o sumedenie de dhuri necurate care îl ajută, cum sînt și spiridușii, Joimărițele, Bolile, Ciurma, Holera, Nălucile etc.

Scopul acestor spirite malefice este cel de a chinui oamenii de pe pămînt și sufletele păcătoșilor ajunși în Iad. O sarcină deosebită a lor este ca să fure suflete de om, pentru a îmbogăți armata lor. Puterea lor nu este însă definitivă, pentru că omul poate decide singur și să reziste ispitelor.

Demonii sînt supușii Diavolului și sînt numiți chiar „*fiii Diavolului*”, iar faptele lor sînt „*lucrurile Diavolului*”.

„Uoamu rău îi a dracului, să nu-ț faci căujiie cu iel. ...Iară faptile lui și acele îs a dracului. N-ai nici o baznă dă iele.»⁵³

Diavolul este cunoscut și sub numele de *Belzebut, Satan, Semyaza, Lucifer, Mamona, Năcuratu, Scaraoțchi, Nefărtatu, Zbenga, Naiba, Satanael* ș.a.m.d.

„Noa, că doară nu t-i temi, că vine după tine Scaraoțchi, dacă îi be c-on păbar mai mult la birt. Mai re îi muiere care te-așteaptă acasă, dăcît iel.»⁵⁴

„Dăcît viie uomu bat acasă dî la birt, mai bine ducă-l Mamonii!»⁵⁵

„Așe-i dă frig, dă gîndești că te ie Zbenga!”⁵⁶

Această ultimă informație este totodată și o dovadă adusă acelei credințe conform căreia apariția duhurilor necurate atrage după sine și o scădere a temperaturii.

Cabaliștii susțin că adevăratul nume al Diavolului este cel inversat al lui Dumnezeu, a cărui nume însă nu se știe exact cum ar trebui să fie pronunțat. În primul rînd pentru că în scrierea ebraică nu sînt redată vocalele, iar în al doilea rînd persistă o credință conform căreia dacă cunoști numele cuiva ești stăpîn asupra destinului lui. Astfel că în cazul multor civilizații zeii supremi aveau și cîte un nume ținut secret, pentru a-și asigura atotputernicia. Așa se întîmplă și în cazul lui Rhe/Rha, zeul suprem al panteonului egiptean, care ajunge să-și trădeze numele lui Isis, doar atunci cînd fusese atacat de un șarpe și nu este tratat în alt fel de zeiță. Probabil că această credință arhaică fusese preluată și de către evrei, la care este de fapt interzisă pronunțarea sau scrierea numelui lui Dumnezeu.

Credințele legate de magia numelui sînt prezente și răspîndite și în rîndul românilor din Ungaria. Conform acestora cînd un copil se îmbolnăvea el era așezat în mijlocul drumului, pentru ca cel care trece pe acolo să-l ridice și oferindu-i un alt nume să-l dea pe fereastră părinților. Un alt procedeu era acela cînd un copilul bolnav să fie „înștimbat pîn fereastă”, pentru că să credea că toate cele rele, inclusiv bolile, te caută nominal.

„Dacă on prunc să-mbeteje, atunci îl dădeu afară pã fereastă. Apu cila care îl lua îi dăde alt nume, că așe zîceu, că atunci cile rele nu te-or afla. Nici boala, nici nănorocirile. Ierai alt uom, cu alt nume... Mulț cunosc în satu nost care au mai multe nume. Unu hivatalos, altu pã care îl temi. Dă multe ori nici nu ști lume care nume care-i.”⁵⁷

Denumirile date conducătorului îngerilor căzuți însă ne trădează și faptul că de multe ori el este confundat cu un subaltern al său (de exemplu Belzebut), pînă ce despre Mammon(a) unii susțin că ar fi de fapt fiul lui. Se crede chiar și că Satan a fost detronat printr-o revoluție de palat de către Belzebut, și nu mai domnește împărățiile infernale, trecînd în opoziție, devenind șeful acesteia. Există, deci, și o dreptate în Infern pe care Lucifer, asistat de un subaltern al său, Alastar, mîna sa dreaptă, o și împarte.

Curtea Infernală condusă de Belzebut arată cam în felul următor. Are prinți și demnitari, precum: Moloh, prințul Țării Lacrimilor, Erymon, prințul morții, Pan, prințul incubilor, adică a demonilor masculini care abuzează de femei în timp ce ele dorm, Lilith, prințesa sucubilor, Leonard, șeful dracilor mărunți și al servitorimii diabolice.

Există de asemenea și șapte ambasade ale Infernului. Prima în Franța, condusă de Belfegor, a doua în Anglia, condusă de Mammon, a treia în Italia, în frunte cu Belial, a patra în Rusia cu Rimmon, a cincea în Spania cu Tamuz, a șasea în Turcia cu Hutgin și ultima în Elveția, în frunte cu Martinet.

După **Collin de Plancy** se crede că celelalte țări de pe glob nu depind atît de mult de Belzebut, ca el să trimită acolo ambasadori permanenți.

Alți subalterni binecunoscuți sînt Azazel⁵⁸, despre care se vorbește și în Levetic (16, 8), Asmodeu, căpetenie a diavolilor pus în lanțuri de Sfîntul Arhanghel Rafael, Samael ș.a.m.d., dar și demoni feminini înfricoșători, cum Agrat, care acționează în nopțile de marți spre miercuri și de vineri pînă sîmbătă, două momente cruciale și conform credințelor românilor din Ungaria.

Un alt personaj înfricoșător al imperiului tenebru este Lilith, un demon feminin deosebit de temut, menționat o singură dată și în **Biblie**. Merită să ne oprim o clipă asupra persoanei ei. Ea face parte din „*lilitu*”, spirite femele din demonologia babiloniană. Numele ei provine din expresia ebraică „*laila*”, care înseamnă „*noapte*”.

Literatura religioasă ulterior i-a creat treptat o imagine care face din ea simbolul feminității negative. Este o adevărată seducătoare, o făptură înaripată, cu păr lung, care aspiră să fie egală cu bărbatul. Conform unor credințe Lilith ar fi fost prima soție a lui Adam, și fiindcă a fost creată în aceleași condiții ca și acesta, se credea egală cu el.

O legendă ebraică spune însă că atunci cînd Adam a descoperit că fiecare animal are o pereche, a devenit invidios și Dumnezeu i-a creat o soție. Femeia a fost făcută din noroi și murdărie, deaceia cei doi nu se potriveau unul cu altul. În locul ei a creat mai apoi Dumnezeu pe Eva, Lilith devenind una dintre soțiile lui Satan. Locul ei în ierarhia întinericului tocmai din această cauză este deosebit de important.

Lilith este și femeia sterilă care se leagă de leuză și de noul născut, de aceea se feresc de ea cu amulete legate de patul acestora.

Dracii sînt figuri binecunoscute ale imperiului tenebrelor. Ei sînt oamenii diavolului care provoacă necazurile mici, îți strică ceva, îți încurcă munca, de aici provine și faptul de a sesiza acest lucru printr-o simplă exclamație: „*S-o dus dracului!*”

„*Apu lucrat-am noi tătă primăvara și vara pă pămînt, da cînd o vinit o tiatră, tăt folosu ni l-o dus. Am rămas numa cu brîncile-n poală... S-o dus dracului tăte!*”⁵⁹

Cînd vin pe pămînt, unde de obicei trăiesc șapte ani, ei locuiesc în scorburi, în bălți, ori în case sau biserici dărîmate. În timpul nopții au loc adunările lor, pe care le țin de obicei la margini de hotar sau pe la răscruci de drumuri. Se adună acolo pentru că satele se află sub protecția bisericii. Tocmai pentru aceasta în aceste locuri s-au pus cruci și troițe, pentru că și oamenii știu că nu e bine să te găsească noaptea pe acolo.

„*La marjine dă sat să pun cruci ca să fie păzît dă cile rele.*”⁶⁰

„*Noapte nu să bolhărește p-afară. Mai ales înafară dă sat, că acolo umblă năcuratu. Uom dă treabă n-are ce cota acolo după-nsărare.*”⁶¹

Dracul poate apărea sub diferite înfățișări pe care le împrumută de cele mai multe ori de la animale: cîine, pisică, capră, gîscă, țap etc., în majoritatea cazurilor de culoare neagră.

„*Și Dicu iesta spune-odată, că ice c-o fost iel ficior, s-o dus acasă ca prășcău, uă năbăut, uă cum o fost, numa zîce c-on cîne s-o luat după iel, aci cam dă la*

işcoală, zîce că tăt în urma lui s-o dus cîmile, şi zîce că n-o mai avut iel putere, să vez că cum spune iel, aşe dă multe uări, n-oavut putere-n iel. Cînd o-ajuns la uşe ogrezî, zîce că cîmile o stat nainte lui, şi n-oavut putere să dăştigă uşe ogrezî. Ş-o bătut la mă-sa la fereastă, să vie să-i dăştigă uşe. Ş-atunce eltînt a kutya, n-o mai fost cîne.

*Amu că drept îi, uă nu-i drept, uă aş-o fost, uă boscoane-o fost, uă ce-o fost...*⁶²

Nu apare însă niciodată sub forma unui porumbel, simbol al Duhului Sfînt sau al lui Dumnezeu, sau a unei oi, simbolul lui Iisus Cristos. Deseori ia, în schimb, şi formă umană pentru a se mişca mai uşor printre oameni.

*„Dracu poate fi ş-on uom. Poate arăta tumna aşe ca şi tine uă io. Numa faptile lui îl dăscopără că cine îi valójaban... Că dracu să poate înştimba în ce vre iel. Numa porumb nu poate fi uă mnel. Că porumbu îi forma Sfîntului Dub, dă care vorbeşte popa la beserică... Şi mnelu îi domnu Iisus Cristos, pă care L-or rătignit pîntru noi.»*⁶³

Toţi locuitorii imperiului tenebrelor poartă coarne. Cînd însă sînt degradaţi, din cauza stîngăciei lor, acestea li se iau. Coarnele de asemenea imită un lucru existent în ceata îngerilor rămaşi în Rai, cea a gloriilor purtate de aceştia.

Dracul, faţa cea mai răspîndită a maleficului în folclor, are o înfăţişare semiumană şi semianimalieră. Are coarne şi picioare de ţap, aripi de liliac, urechi ascuţite, corp păros, coadă lungă ca de vită. E negru, culoare ce imită Infernul, sau roşu, culoare care simbolizează focul subpămîntean, eventual verde, după culoarea şarpelui. Este şi şchiop.

*„Dracu îi tare urît!... Că nici nu-mi place să vorbăsc dă iel!... Că tătă mă sperlesc cînd mă gîndesc la iel!... Apu îi aşe cu păr mult pă trup, apu are şi coarne şi coadă lungă, ca vacile... Şi copite, ca la cai! ... Tare-i urît! Să te ferească Dumnezo dă iel!”*⁶⁴

Dracul nu este înger căzut, doar un instrument al lui, al Diavolului. Nu este nici totalmente malefic, ci mai repede un fel de rău necesar.

E priceput în toate şi se află mereu în preajma omului. Stă pe umărul stîng al acestuia.

Diavolul este spiritul suprem al răului, este cel care te ispiteşte, cum a făcut şi în cazul lui Iisus Cristos. Însă asupra Acestuia nu are putere.

„Atunci Iisus a fost dus de Dumnezeu în pustie, ca să fie ispitit de diavolul.

Acolo a postit patruzeci de zile şi patruzeci de noşti: la urmă a flămînzit.

Ispititorul s-a apropiat de El, şi i-a zis: »Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, porunceşte ca pietrele acestea să se facă pîni.«

Drept răspuns, Iisus i-a zis: Este scris: »Omul nu trăieşte numai cu pîne, ci cu orice cuvînt care iese din gura lui Dumnezeu.«

Atunci diavolul L-a dus în sfînta cetate, L-a pus pe straşina Templului, şi I-a zis: »Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos; căci este scris: »El va porunci îngerilor Săi să vegheze asupra TA; şi Te vor lua pe mîni, ca nu cumva să Te loveşti cu piciorul de vreo piatră.« »De asemenea este scris, a zis Iisus: Să nu ispiteşti pe Domnul, Dumnezeul tău.«

Diavolul L-a dus apoi pe un munte foarte înalt, I-a arătat toate împărățiile lumii și strălucirea lor, și I-a zis:

»Toate aceste lucruri Ți le voi da Ție, dacă Te vei arunca cu fața la pământ și Te vei închina mie.«

»Pleacă, Satano«, i-a răspuns Iisus. Căci este scris: »Domnului, Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești.«

Atunci diavolul L-a lăsat. Și deodată au venit la Iisus niște îngeri, și au început să-I slujească.» (Matei 4, 1–11).

El face școală sub pământ pentru oamenii răutăcioși. Aceștia se numesc în folclorul românesc solomonari. Ei petrec șapte ani în întuneric, unde învață limbile vii, misterele naturii, farmecele și vrăjile, devenind apoi cei care poartă vremurile grele. Solomonarii, conform credințelor populare, nu mănâncă niciodată usturoi, ca și strigoii, dar când mor sînt îngropați cu fața în jos și li se pune un fir de usturoi în gură, pentru că altfel în timp de noapte se scoală din mormîntul lor și necăjesc oamenii.

După **Victor Kernbach** solomonarii sînt succesorii înțelepciunii regelui biblic Solomon, considerat în folclorul mai multor popoare el însuși un mare vrăjitor. Aspectul unui solomonar trebuie să fie de bărbat sălbatic, uriaș, cu ochii bulbucați, cu păr roșu etc. Veșmîntul său este de obicei o țundră albă, zdrențăroasă, atîrnată peste șapte pieptare. El mai poartă la sine și o traistă cu instrumentele necesare pentru magie meteorologică, **Cartea Solomonăriei**, și o toacă atîrnată pe piet, cu care dezlanțuie furtunile.⁶⁵

Există și oameni care leagă pact cu diavolul sau caută legătura cu el, cei mai cunoscuți sînt vrăjitorii, vrăjitoarele și babele. Acești oameni „își vînd sufletele” pentru a putea să obțină în viața lor puteri supranaturale și ca să-și îndeplinească dorințele.

„Mulț îș vînd sufletu pîntru nimica tătă. Apu le mere bine o vreme, d-a mai tîrziu îș dau sama dă faptele lor.”⁶⁶

„Are noroc că s-o uărtăcit cu năcuratu!”⁶⁷

„Pre bine le-o mărs la ...! Pre bine! Noa nici n-o fost lucru curat acila! S-o vîndut dracului!”⁶⁸

Oamenii primesc în schimb de la Diavol pe unul dintre fii săi, un spiriduș, care îi servește în timpul vieții. În schimb ei trebuie să aibă grijă de el, să-l hrănească, să-l protejeze. El îi îndeplinește orice dorință, dar și te maltratează dacă nu-l îngrijești cum trebuie. E bine să scapi de el înainte de a muri, că altfel, conform credințelor, este vai de tine pe lumea cealaltă, unde te poate chinui pînă în veci.

„Oamenii necuratului” au și ei date fixe cînd își pot adora conducătorul și aceasta este ziua sabatului, ori ziua Sfîntului Andrei. Sabatul este ziua oferită de Dumnezeu.

„Iată, fie ziua asta a ta!”, zice Acesta.

(Sîmbăta este de fapt ziua în care se împărtășesc și îngerii din cer, tocmai din această cauză dimineața nu se mănîncă, nu se fumează în cinstea lor înainte de răsăritul soarelui.)

Locul unde se ține sabatul este ales ca să fie cât mai sinistru, iar invitațiile la acesta se fac din timp, ca să poată veni toată lumea care și-a vîndut sufletul. Ei călăresc de obicei pe o mătură sau alte lucruri, eventual ființe, și aduc cu ei cîte un copil ca să fie dezbotizat. La această întrunire se mănîncă mîncări suculente, se beau băuturi afrodisiace și se cîntă cîntece obscene. Întrucît dezbotezul copiilor nu reușește, atunci aceștia sînt omorîți și consumați de cei prezenți. În caz contrar, cînd copilul este ademenit de partea răului, Diavolul își pune pecetea și pe el, cum face cu toți cei care s-au aplecat în fața lui. Aceasta se numește „stigma Diavolului”. Ea este pusă de obicei în locuri mai puțin vizibile: ochi, gură, vaginul femeii sau anusul bărbatului.

Tocmai din această cauză, poporul caută să interpreteze toate semnele de pe corpul celuilalt.

*„Cînd să năște on prunc, babile dăloc să uitau la iel că inde ce semne are. C-apu dîn acele puteu să-i zică norocu și că ce uom a fi. Bun uă rău...”*⁶⁹

Cheful durează pînă la cîntatul cocoșului, care reușește să împrăstie forțele răului, anunțînd biruința luminii asupra întunericului.

*„După ce ai auzît noapte că cîntă cocoșii, nu mai trabă să te temi dă nimic, pîntru că cîntatu lor mîină duhurile cile rele. Asta cam după doauă ceasuri noapte.”*⁷⁰

La miezul nopții, la cîntatul cocoșului, conform credințelor scapă și Pămîntul de duhurile necurate. Totatunci are loc și slujba din cer, cînd se bate toaca, iar îngerii, purtînd făclii, dansează în jurul scaunului lui Dumnezeu.

Noaptea Sfîntului Andrei este momentul cînd se pun la cale toate răutățile de peste an, cînd forțele malefice își împart oamenii, satele și locurile. Petrecerea și de această dată durează pînă la al treilea cîntat al cocoșului.

Încă din cele mai vechi timpuri se credea că există în calendar unele momente favorabile activităților forțelor tainice și malefice, care puteau cauza mult rău omului. Acestea se grupează îndeosebi în jurul solstițiilor și echinocțiilor, legîndu-se și de cele trei zile de întuneric cînd Luna nu este vizibilă. În jurul acestor date importante ale calendarului s-au format o sumedenie de rituri și ceremonii cu scopul de a proteja ființa umană de atacurile forțelor întunericului.

O dată deosebit de importantă a calendarului este cea legată de celebrarea Sfîntului și Marelui Mucenic Gheorghe, cel mai venerat sfînt dintre toți, numit și cap al primăverii, deoarece printr-o mișcare magică înverzește natura. Data de 23 aprilie coincide totodată și cu o activitate intensivă a spiritelor malefice și din cauza aceasta se recurge la o cu sumedenie de practici protectoare împotriva acestora.

*„Punem crenguță dă rug în ferești uă urzîci. Da le punem și pîn iștalauă. Era cine împrôșca fire dă mac în juru cășii, ca strîgoii să tiardă vreme culegîndu-le dă jos.”*⁷¹

Nu numai oamenii, ci și animalele erau protejate de atacurile acestor spirite, mai ales pentru că începînd cu ziua lui Sînjorj (Sînjorz) animalele erau scoase la pășune. Cînd avea loc prima ieșire la pășune a acestora, gazdele loveau animalele cu ramuri verzi peste spate în scop protector.

Negocieri cu forțele răului se fac și pentru cazuri unice, dar atunci trebuie să cunoști bine procedeele prin care poți intra în contact cu aceștia, și să știi cui cu ce problemă te poți adresa. De exemplu Tamuz, care nu se confundă cu zeul Tammuz din mitologia sumero-babiloniană, poate finaliza o pasiune, iar Hutgin poate ajuta bărbații cu soții ușurate. De fapt acestuia îi place foarte mult să intre în contact cu oamenii.

Dar să nu uitați că totul te costă!

Omul stăpînit de Diavol nu mai este stăpîn pe mișcările sale, pe mintea sa. Din cauza manifestărilor fizice care au loc sub această stăpînire, în diferitele culturi cel care suferea de epilepsie era considerat ca posedat.

Prin diferite procedee însă, numite exorcisme, se poate scăpa de stăpînirea Diavolului. În primul rînd prin rugă, deși se crede că cel ce se roagă mult, este mult mai des ispitit de Rău.

„Uomu credincios îi pus mai des la-ncercare.”

suștin oamenii de la sat.

În sînul bisericii creștine s-au format chiar și preoți care se ocupă de alungarea duhurilor care stăpînesc oamenii. Ei sînt exorcisții. În timpul incvizitiei de exemplu au fost căutați și pedesiți toți oamenii posedați sau intrați în contact cu forțele malefice:

„Dă bosorcoale tătă lume să teme că mult rău poate face. Mai dămult așe să fereu dă iele. Da și iele dă uoamini. Că dacă le prindeu că fac ceva boscoane, le omoreu.”⁷²

Biserica ortodoxă cunoaște și ea exorcisme sau lepădări. Iată o întrebare de exemplu, care se pune la pregătirea candidatului la botez:

„Te lepezi de Satana?”

La aceasta răspunsul se dă în felul următor:

„Mă lepăd.”

Botezul însuși este deci primul act de exorcism din viața fiecăruia, după cum am putut constata.

Poporul mai crede și că obiectele care ne înconjoară pot fi grupate în două categorii:

– diabolice, ca de exemplu cîrciuma, femeia, cărțile de joc ș.a.m.d.,

ori

– bisericesti, cum sînt și biserica, tămîia, **Biblia** etc.

„Birtu îi lucru năcuratului, nu ca beserica, care îi a lu Dumnezo. Acolo uomu îș tierde numa minte... și tătă avere!”⁷³

„Cărțile îs lucru dracului! Tătă avere țî să face praf cu iele... Da și liniște dîn casă!”⁷⁴

Obiectele, care fac parte din a doua categorie, ca crucea, tămîia, apa sfințită, icoanele ș.a.m.d., sînt ocolite de spiritele malefice, de aceea le agățăm pe pereți, le purtăm la piept sau le așezăm în locuri crezute cele mai potrivite.

În biserici chiar se și cîntă următoarele:

„Doamne, armă asupra Diavolului crucea Ta o ai dat nouă!”

La unele popoare se crede de exemplu și că, spiritul malefic nu poate înainta

numai pe linie dreaptă, de aceea pe pragul casei se face semnul crucii cu fumul unei lumînări ori se aşază în faţa intrării o icoană sau o candelă, care arde tot timpul.

Spiritele malefice se tem de Dumnezeu, care i-a gonit din cer cu fulgerele sale, fug însă şi de toacă, clopot, usturoi, leuştean, muşetel, lumînare aprinsă, carte de rugăciuni etc. Nu se apropie nici de cei care poartă la ei obiecte din metal. Te protejează de Diavol totul ce are formă de cerc, deci o verighetă, un cercel, o brăţară.

„La prunci mici li se leagă aşe, on fitău roşu la brîncuţă, ca să nu-i diuoaie cineva şi să nu-i poată face rău nime.”⁷⁵

„În patu pruncului să pune fir dă busuioc şi carte de rugăciune, ca să-l păzască Dumnezeu dă tăte cile rele. Mai ales Visu să pune sub pernă.”⁷⁶

Sfinţirea caselor de asemenea este un procedeu executat în scop apotropaic în vederea păzirii întregii familii de activităţile spiritelor malefice. Unii chiar practică şi sfinţirea anexelor, şi a animalelor.

„La Bobotează vine popa şi sfinţeşte casa şi pă tăţ care şed acolo. Aşe tăţ om fi păzîţ dă Dumnezo tăt anu. Nu ne-or ajunje cile rele, şi om fi sănătoş.”⁷⁷

Practicile şi demersurile magice de ocrotire, ori ceremoniile rituale însoţite de rugăciuni pentru alungarea demonilor din casă, trup etc. sînt specifice tuturor popoarelor din cele mai vechi timpuri.

În credinţele românilor din Ungaria o figură deosebit de cunoscută, care se remarcă printr-o vehementă atitudine împotriva forţelor malefice, este Sfîntul Prooroh Ilie, despre care se cred următoarele:

„Sîntilie o fost on uom bun, şi tumna d-aceie Dumnezo Sfîntu l-o ridicat în cer c-o cociie care ave roţ dă foc. Apu şi caii dî la cociie n-or fost ca şi ceilalt, ci aveu aripi! ... Apu cînd umblă pîn cer cu cociie, trăzneşte cu zbiciu lui tăţ dracii care l-or năcăjit cînd trăie pă Pămînt. Apu cum trăzneşte iel din ceri în dracii care să ascund inde pot dă iel, mai nimereşte şi pîn lucrurile oaminilor.”⁷⁸

În lupta fiilor luminii împotriva fiilor întunericului un loc important îl va ocupa Antihristul, care se va naşte la sfîrşitul lumii dintr-o femei roşie. El va fi ultima sforţare de a devia creaţia de la ţinta ei. Conform credinţelor creştine Antihristul va fi o fiinţă uşor de recunoscut, un duşman al lui Iisus Cristos. Va face minuni şi va avea mulţi urmaşi.

„La capătu lumii a vini on uom care a face minuni, ca şi Isus Cristos, da iel nu-i lucru curat.”⁷⁹

În decursul secolelor numeroase persoane au fost identificate cu Antihristul. De exemplu: Arius (~280-336), fondatorul arianismului⁸⁰, mai apoi împăratul roman Nero, care a executat foarte mulţi creştini în primele decenii ale creştinismului, Luther Marton, întemeietorul unor reforme religioase, Mohamed, fondatorul islamului, ori Rasputin, Hitler ş.a.m.d.

Tradiţia creştină l-a identificat pe acesta cu fiara din **Apocalipsa lui Ioan Teologul**. Se mai ştie şi că el va fi nimicit de către Iisus Cristos prin strălucirea venirii Sale şi că îl va ucide cu suflarea gurii.

„Şi atunci se va arăta acel Nelegiuit, pe care Domnul Iisus îl va nimici

cu suflarea gurii Sale, și-l va prăpădi cu arătarea venirii Sale.” (II. Tess. 2, 8)

Foarte interesant este însă că în pofida faptului că aceste ființe demonice foarte mult rău pot provoca omului, pe parcursul secolelor s-a format și un cult al reabilitării îngerilor căzuți, numit yazidism. Acest curent s-a format și s-a răspândit începând cu secolul al VIII-lea printre curzi și armeni și este o doctrină islamică sectantă.

După cum putem observa nu numai despre o ierarhizare și clasificare a îngerilor buni putem vorbi, ci și despre o demonologie savantă, și despre o diabolologie populară. Aceasta din urmă pare însă a fi mai puțin complexă decât prima.

Putem constata și că Diavolul este pus mereu pe muncă în străduința sa de a-L depăși și birui pe Dumnezeu, totuși citind **Mon Faust**, am găsit acest pasaj care vine să caracterizeze cel mai bine zădărnicia lui, faptul că răul este doar un lucru trecător al lumii în care trăim. Deci astfel se adresează Faust lui Mefisto:

„Ascultă! Nu pot să-ți ascund că tu nu mai ai pe lume locul pe care îl aveai odinioară. Nu mai provocă deloc frică. Nu mai bîntui spiritele oamenilor din acest timp. Mai sînt cîteva mici grupuri de amatori și de populații înapoiate... Dar metodele tale sînt depășite, fizicul tău, ridicol... Nu pot să-ți ascund că pari destul de demodat. Pari să nu-ți dai seama de nouitatea acestei epoci a omului... Biet Diavol!” (Paul Valéry: Mon Faust)

Pe parcursul secolelor mulți cercetători s-au străduit să facă o cunoștință cât mai profundă cu lumea îngerilor și a demonilor. Unii dintre ei au ajuns să declare chiar și că ar fi capabili să se folosească de puterile supranaturale, stăpînindu-le pe acestea. Cunoaștem și specialiști care s-au declarat capabili să recunoască și să descifreze scrisul îngerilor. Alții erau siguri de faptul că pot comunica cu ei în limba lor. Elisabeta I., regina Angliei, avea un astrolog pe nume John Dee, care, ajutat de un mediu, de Edward Kelly, a descifrat și a prelucrat o limbă, cu ajutorul căreia erau capabili să cheme oricînd un înger pe Pămînt. Trebuia doar să pronunțe următoarele cuvinte:

*„Ils dialpr̄t, soba upaah chis namba zixlay dodsib.”*⁸¹

Despre limba vorbită de îngeri putem găsi și următoarele informații: este o limbă în care Dumnezeu a creat și a numit toate componentele lumii, deci este o limbă cu puteri miraculoase. Ea a fost însușită chiar și de Adam, care a participat la actul genezei, conform informației biblice:

„Și omul a pus nume tuturor vitelor, păsărilor cerului și tuturor fiarelor cîmpului; dar, pentru om, nu s-a găsit nici un ajutor, care să i se potrivească.” (Facerea 2, 20)

În **Zohar** poate fi întîlnită varianta conform căreia lumea a fost creată cu ajutorul unor nume sacre, care erau de fapt combinații de litere.

La început „... tot pămîntul avea un singur grai și aceleași cuvinte”, scrie în **Biblie** (Facerea 11, 1), iar acest atribut divin a fost transmis și urmașilor lui Adam, dar ulterior fusese retras. Evenimentul a avut loc cu ocazia înălțării Turnului Babel, cînd ființa umană „băte la porțile Împărăției lui Dumnezeu”, iar Acesta văzu primejdioasă puterea cu care și-a înzestrat propria-I creatură.

Tradiția talmudică susține că limba adamică este înzestrată de virtuți puternice atât când e rostită, cât și atunci când este scrisă.

„O singură literă scrisă incorect poate distruge Universul”,

se afirmă în **Talmud**, scrisă corect însă aceeași literă este capabilă să creeze.

Mohyddin-ibn-Arabi susține că „Universul este o carte uriașă”, toate tainele ei fiind însemnate în **Cartea înțelepciunii lui Dumnezeu**.⁸² Această carte a fost gravată în safir de Arhanghelul Raziel, numit „îngerul ținuturilor secrete și căpetenia misterelor supreme”. Însuși numele lui (Razi-El) înseamnă „secretul lui Dumnezeu”.

Conform tradiției ebraice **Cartea lui Raziel**, numită și **Cartea secretelor (Sefer Raziel** sau **Sefer Ha-Razim**) a fost înmînată lui Adam, care a dat-o ca moștenire urmașilor săi. Enoh, Noe, Sem, Avraam, Iacob, Levi, Moise, Iosua, și în final, Solomon, ar fi cunoscut-o și folosit-o la nevoie.

Marele rege al Ierusalimului, patronul tuturor vrăjitorilor, chiar și al solomonarilor din tradiția română, după cum am amintit mai sus, a transcris cartea într-un limbaj popular și a făcut-o publică. Textul ei a fost gravat în piatră pe stîlpii de la poarta templului din Ierusalim.

La **Cartea lui Solomon** apela fiecare om atunci când simțea nevoia, cu timpul ignorînd, deseori, ajutorul pe care l-ar fi putut cere de la Dumnezeu. Aceasta conținea descrierea diferitelor tratamente și leacuri, descîntece și vrăji, chiar și unele procedee de invocare a îngerilor și de exorcizare a demonilor.

Odată cu dobîndirea cunoașterii, prin încălcarea interdicției prescrise și prin consumarea fructului interzis, perechea primordială, Adam și Eva, este alungată din Paradis.⁸³

Nu este de mirare deci că omul este obsedat de recuperarea acestei limbi vorbite pînă la tragicul eveniment al ridicării Turnului Babel, a cărei posesie îi asigura participarea la creație și lui, nu numai îngerilor.

Turnul trebuia să refacă legătura dintre om și divinitate, trebuia să fie o poartă a cerului, o posibilitate de a comunica între cele două lumi. În Talmud este chiar și remarcat faptul că din vîrfurile lui se auzeau cîntînd îngerii, pe care oamenii atunci, încă, îi înțelegeau.⁸⁴ Dumnezeu însă și-a trimis solii, și odată cu prăbușirea turnului, urmașii lui Noe au fost răspîndiți pe întregul pămînt de cei 70 de îngeri, care i-au învățat 70 de limbi diferite, lăsînd doar la îndemîna cîtorva capacitatea de a descifra limba îngerilor.

Desigur, pe parcursul secolelor cercetătorii, prin diferite metode și experiențe, au încercat să regăsească această limbă și să demonstreze care dintre limbile cunoscute au la bază limba adamică.

Multe alte descoperiri de necrezut s-au mai făcut în domeniul angelologiei în cei două mii de ani trecuți, totuși biserica creștină a adus o decizie foarte interesantă. În anul 789 a avut loc un sinod ecumenic la Aachen, unde, cu excepția Sfinților Arhangheli Mihail, Gavriil și Rafael, s-a interzis amintirea pe nume a îngerilor, pentru a nu subestima prin aceasta firea dumnezeiască a lui Iisus Cristos. Această decizie a fost întărită de către conferința episcopală de la

Fuldon din anul 1988, unde s-a stabilit că adorarea peste măsură a îngerilor trebuie respinsă ca oricare altă superstiție de proveniență păgînă.

În pofida acestora cred că nu ar trebui să uităm nici de ceea ce a spus cu multe secole în urmă Zoroastru:

*„Religia este un lucru viu. Nu puteți aștepta ca pe parcursul mileniilor să nu se schimbe.”*⁸⁵

Credințe despre îngeri

„Rămânu îi creștin. Iel crede în Dumnezo și slujește după lejile Lui.”

„Afița înjeri ieste, cîte stele pă cer.”

„Dracii tăț or fost înjeri, da L-or tăgădit pă Dumnezo, și Aiista i-o fîpat dîn cer.”

„Cei care au pă dracu în ii îs tare zavaros și la vorbă și la purtare.”

„Dumnezo îș întoarce fața dî la uomu fără leje. N-a mai ave noroc, tătă familie și tătă avere lui să duce.”

„Dracu îș însamnă uoaminii.”

„Pruncii născuț cu semne îs a dracului.”

„Pruncii care să nasc cu dinț în gură îs a dracului.”

„Numile adevărat a lui Dumnezo nime nu-l cunoaște.”

„Pruncu mic dă să vede în vis înjor, a muri nu păstă mult.”

„Înjoru dîn vis îi sămn rău.”

„Babile știu cum să-l teme pă diavol și să-i ceară ajutoru.”

„Cine umblă cu vrăji îi uom rău.”

„Sămînțăle îs mărjelile dracului. Cu greu te schep numa dă iele.”

„Noapte nu te uita înapoi păstă umăru sîng că-l vezi pă dracu. Uită-te păstă cel drept, că acolo îi înjoru tău păzîtor și nu t-i mai teme dă nimic.”

„Dacă-ț fîuie urete, să apropie dă tine năcuratu.”

„În zîlile cile, muierile îs zoclotite dă năcurat dacă nu să grijesc.”

„Dacă te visăz cu gîște, înjorii or vinit la tine.”

„Dacă să lasă on porumb la fereasta ta, acila îi înjoru tău păzîtor.”

„Satana o fost și iel înjoru Domnului. Iel o stat mai aproape dă Iel.”

„Dacă te trece așe, on fior rece, să zîce că trece on duh năcurat pă lîngă tine.”

„Pruncu rău îi dracu curat! Ce face iel nici acila nu face.”

„Casa cu sfadă îi iadu dî pă pămînt.”

„Nu te hîfîni cu scauănu, că-l hîfîni pă dracu.”

„Nu te hîfîni cu picioarile, că-l hîfîni pă dracu.”

„Înjoru păzîtor nu să bagă niciodată în birt. Să duce cu tine numa pînă acolo și te așteaptă afară, la ușe, pînă ce ieș tu.”

„Muiere, birtu și cărțile dă joc îs a dracului.”

„Uomu rău îi a dracului.”

„Cel care scrie cu sînga nu-i lucru curat.”

„Nu lăsa pruncu afară să plîngă, că fuje dă iel înjoru păzîtor.”

„După ce o născut muiere să nu iasă afară fără cuțit uă mătură la ie, că vine dracu ș-o spurcă.”

„Înjeru în somn te duce în alte locuri ca să vez și tu și să înveț dîn cile ce vez.”

„Nu mânca ai și dubăni când să-mpărtășesc înjerii, că nu le place.”

„Cînd sughiț iești pominit în cer. Apu atunci trabă să zîci: Mă pominesc înjerii.

„Dacă ai fost uom bun, nante dă moarte cu tri zîle vine înjeru la tine și-ț spune că te-or duce.”

„Să te roji sara dă înjer să-ț steie dă straje cînd tu nu te poți păzî.”

„Lune îi zîua înjerilor, postești-o să-ț margă și fîie bine.”

„Pă năcuratu să nu-l pominești nici pă nume.”

„Cînd te temi și iești sîngură în casă să arz tămîie și să aprinz o lumină. Să bei ș-oleacă dă apă sfințită și să te roji, că ț-a trece spaima.”

„Unii uoameni, dă buni ce-or fost în viața lor, după moarte s-or face înjeri.”

„Luțifer, Satana dară, o fost și iel înjer, da s-o lepădat dă Bunu Dumnezo și așe Aiesta l-o fîpat în Iad. Iel amu îi șefu dracilor acolo.”

„În rai trăiesc înjeri buni. Iară Iadu îi lăcașu dracilor și a înjerilor căzuț dîn cer.”

„Uoamini rai leagă pact cu năcuratu ca să le margă bine.”

„Cine umblă noapte p-afară să poate întălni cu dracu uă cu strîgoii.”

„Raiu îi așe, mîndru. Numa iarbă verde, pomi mult, pene mîndre și păsări care cîntă. Acolo uomu poate sta dă voarbă cu înjerii și cu sfințî. Acolo nu ieste chin, nicii durere, cum zîce și hora la beserică. Da Iadu îi numa fum și-ntunecime. Acolo nu-i nici stroț dă apă, tumna d-actie ciie care or ajuns acolo plîng dîpă apă dă sătoș ce-s.”

„Satana i-o dat la Ieva măru cu care l-o ademenit pă Adam.”

„Cînd iești la cătăramă, adicate în bai mare, poți să te roji dă înjeri ca să te ajute.”

„Dacă on prunc mic să află în primejdie, înjeru lui dăloc îl ajută. Nu să lovește cînd pică, că înjeru îș pune așe, brînca lui ca să nu să lovască.”

„Nu numa uoamini, și sfințî au înjeri păzîtori.”

„Diavolu te ispitește ca să te împingă la fapte rele, ca să caz ca și iel.”

„Vrăjitorile umblă cu dracu.”

„Cînd să lasă noapte duhurile cile rele încep și iele să să mîscotească.”

„Cu brînca direaptă-ț poți face cruce pîntru că înjeru tău îi acolo.”

„Cînd te culci, culcă-te pă brînca sîngă, ca să-ț poți face cruce cu direapta, cînd s-apropie dracu dă tine.”

„Înjeru cila bun îț însamnă faptele cile bune, cel rău pă cile rele. Apu noapte le scriu, cînd tu dormi.”

„Numa înjeru și diavolo-ț cunosc ursîta. Cînd fî să bate uătiu, îț vestec ceva.”

„Cînd îț fîngălește urete, înjeru traje clopotu că să apropie dracu dă tine și să-ț faci cruce. Că dracu să teme dă cruce.”

„Cînd te culci întoarci-te pă sînga ca să visăz bine. Că dacă te culci pă direapta dracu te face să visăz numa lucruri rele.”

„Lune îi zîua înjerilor, postești-o ca să te ajute.”

„Dacă moare cineva Sfîntu Arhanghel Mihai îi ie sufletu și-l poartă păstă tăt p-
inde o umblat în viață. Numa dup-aceie îl duce la Dumnezo.”

„Sîmbăta să-mpărtășesc înjerii, cinstești-o și tu și nu mătura dimineața, nu
prînzî pînă după răsărit.”

„Inde să bagă cu turca la Crăciun acolo 40 dă zile nu să mai bagă înjeru.”

„Înjeru dîn cînd în cînd îți mai șoptește ceva dîn ursîta ta.”

„La mnezu noapți înjerii mătură Pămîntu dă duburile cile rele.”

„Cînd moare cineva vine Sînmibai și-i taie firu viiești cu sabiie lui.”

„Pruncii mici văd și cile pă care noi, uoaminii mari, nu le mai videm.”

„Dacă sînțăști că te lovește așe, ceva, da nu vezi nimic, acila îi înjeru tău care-
ț face sămn.”

„Cînd să-nfîmplă o minune, te ajută cineva la vremuri grele, Dumnezo are
știre dă tine, și și-O trimăs înjeru la tine.”

„Cînd la zile mari să dăștide ceriu, să văd înjerii stînd în juru scauănului lui
Dumnezo.”

„Cine postește își poate vide înjeru.”

„Înjeru tău tădauna îi cu tine.”

„Numa cel cu inima curată își vede înjeru.”

„Poț să roji înjerii să-i ajute și pă ciie care ț-îs draj fîie.”

„Sînmibai cu sabiie lui poate lua dîn greumîntul pă care-l poț cu tine.”

„Nu ieși noapte afară în capu gol, că te-or călări strîgoii.”

„Dacă on pruncutel rîde în somn, Maica Precistă și înjerii Domnului să joacă
cu iel în vis.”

„Dacă on pruncutel plînje în somn, Maica Precistă și înjerii Domnului să sfădesc
cu iel în vis.”

„Dacă moare on prunc mic, să face înjer.”

„Uomu cînd moare, ca să ajungă la Dumnezo, trabă să treacă vămile. Apu
acolo trabă să-ș răscumpere vinile pă care le-o făcut.”

„Raiu l-o întis Dumnezo dă înjerii răi, apu amu îl păzăsc sfinți și înjerii ciie
buni.”

„Ducă-l cel cu buba pă uomu cila rău.”

„D-aciie trăiesc mult unile babe că leagă pact cu dracu.”

„Cine n-are cu ce plăti vămile ca să ajungă la Dumnezo, ajunje-n Iad.”

„Noapte nu umbla pă drumuri că te bagă-n spărieț Scaraoțchi.”

„Nu umbla pî la căș părăsîte că acolo-i cuibu năcuratului.”

„Pînă la botez lasă lumină lîngă pruncu mic, că dă nu, îl duce năcuratu cu
iel.”

„Raiu îi o grădină mîndră pă care nici n-o poț dăscrie.”

„Iadu îi on loc urît inde șed uoaminii ciie răi și dracii. Acolo tădauna să aud
vaiitile celora care or ajuns în iad.”

„Astupă-ț gura cînd chești, că dă nu ai d-a face cu dracu.”

„Cînd înt-on loc inde-s mai mulț să face așe, d-odată liniște, să zîce că să naște
on drac.”

„Dacă noapte te teamă afară cineva, să nu ieș pînă ce nu știi că cine îi.”

„Dacă noapte scîrîie fîntîna, dracu scoate apă d-acolo.”
 „Dacă on drac be dîn apă sfințită să face dub bun.”
 „Să nu te juri că t-i spînzura că dracu te însamnă.”
 „Nu umbla p-afară pînă la cîntatu cocoșului.”
 „Nu te culca cu fața-n sus că să culcă dracu pă tine și t-i sufoca.”
 „Dacă doi uoamini spun acelaș lucru d-odată, creapă on drac.”
 „Dacă să scutură on uom așe dînt-odată, îl pominește năcuratu.”
 „Nu umbla îndărăt, că rîde dracu dă tine, iară Maica Precistă a plînje.”
 „Dracu ieșe la mnezu nopți pîn locuri inde s-o omorît cineva.”
 „Pruncii terduț să fac duburi năcurate.”
 „Pelencile pruncului nu le lăsa afară păstă noapte, că să bagă dracu-n iele.
 Dacă le-ai uitat afară, atunci afumăle nante d-a le duce înlontru.”
 „Nu lăsa pruncu mic sîngur. Dacă tă trabă să meri d-îngă iel, pune o mătură
 uă on cuțit lîngă iel.”
 „Cînd tună, Sîntilie împușcă dracii.”
 „Cînd tună și fuljeră nu te ascunde lîngă pom, că acolo traje și dracu.”
 „Cînd tună și fuljeră nu lăsa mîța uă cîmile în casă, că să bagă dracu-n iele.”
 „Fă sămnu crucii pă pomu sub care te culci.”
 „Dumnezo trăznește în ciie în care s-or ascuns dracii. Da sufletu lor îl ie și-l
 duce în rai.”
 „Nu dormi cu fereștile dăștisă că să bagă duburile cile năcurate în casă.”
 „Dacă la Bobotează îț sfințăști casa on an iești păzît dă cile rele.”
 „În noapte dă cătă Bobotează și înjerii pot face orice vreu ii.”
 „La cine-i slab dă înjeri nu-i mărg bine lucrurile.”
 „A cui înjer îi tare, n-are hăbară.”
 „Cine vorbește în vis cu înjeri, acila are năcazuri mari.”
 „Dacă te vez cu aripi în vis, asta însamnă năcaz.”
 „Dă dracu așe poț să te schepi dacă-l sudui dă cruce.”
 „Dacă ți să pare c-on lucru nu-i curat, scopește jos, fă-ț cruce și zî: ”Doamne,
 ajută!””
 „Nu lua la tine uou părăsît, că nu-i lucru curat.”
 „Nu scrîșni dîn dinț, că să bucură dracu.”
 „Cînd treci păst-o apă, făț cruce, să nu te tragă dracu-n apă.”

Proverbe și zicători

„Îi arde dracului tămîie.”
 „Îl are pă dracu-n jeb.”
 „Cere p-on lucru cît dracu pă tată-so.”
 „O dăzlegat sacu ș-o văzut pă dracu.”
 „Îl baj pă dracu-n casă cu muzîcanțî, și nu-l poț scoate nici cu o miie dă popi.”
 „Face pă dracu-n patru.”
 „O-mbrăcat chimeșe dracului.”
 „A zdrăviet dracu cînd s-o născut.”

„Atîta l-o lăudat pînă ce i-or crescut coarne.”
„Îl traje pă dracu dă coadă.”
„Trăiește ca dracu-n popă.”
„Umblă cu cruce la tept și cu inima la dracu.”
„Auru-i uătiu dracului.”
„L-o vîndut pă dracu și u-o cumpărat pă mîne-sa.”
„O dat dă dracu.”
„Îi dracu gol.”
„Banu-i lucru năcuratului.”
„Prunci-s dracu gol.”
„Cine n-o văzut pă dracu să să uite la tine.”
„Cine nu-l coată pă dracu, dă păstă iel.”
„Cine să joacă cu dracu dă păstă iel.”
„Cum îi dracu, așe-i și tată-so.”
„Dăcît sărac, mai bine drac.”
„Dracu cînd o-mbătrînit s-o călugărit.”
„Dracu nu-i așe dă negru pă cum îl vezi.”
„Dracu zace-n inima prostului.”
„Fă-te frate și cu dracu pînă treci podu.”
„Muiere are gîndu năcuratului.”
„Muiere-l judecă pă dracu și-l scoate dător.”
„Fuje ca dracu dă tămîie.”
„Haba-i uomu cît gardu, dacă minte ii la dracu.”
„I-o terdut dracu măsura.”
„Muiere-i dracu, numa coarnile-i lipsăsc.”
„Nici iel ca dracu, da nici dracu ca iel.”
„Nu poț fi cu năcuratu-n jeb și cu inima în Rai.”
„Uomu sărac îi al doile drac.”
„Pă dracu la cruce nu-l poț duce.”
„Pă dracu să nu-l vez, da nicii iel să nu te vadă.”
„Pă uomu rău nicii năcuratu nu-l vre.”
„L-o apucat pă dracu dă coarne.”
„S-o spînzurat ca dracu-n cînepă.”
„S-o suit dracu pă casă.”
„Ș-o rupt dracu opincile.”
„Trăiesc ca frați și să plac ca dracii.”
„Inde baba face, dracu nu mai dășface.”
„Inde-i muiere-n casă, dracu-l nu mai are dă făcut nimic.”
„Văzut-ai v-on drac popă?”
„Zestre tăte le astupă, și pă dracu-l țucă.”
„Dracu nu doarme.”
„Dracu nu face beserică.”
„Șede ca dracu-n spini.”
„Vorbești dă dracu și uită-l.”

„Mic ca macu și iute ca dracu.”
 „Pruncu și dă drac, tă mîndru-i.”
 „Sărac, ca dracu.”
 „Iute, ca dracu.”
 „Cum îi dracu așe-i și tămîie.”
 „O dat brîncă cu dracu.”
 „Na, drace!”
 „Iaca, dracu udă pragu.”
 „Dracu să te ducă.”
 „La gură-i place, la fund, na, drace!”
 „La dracu pă uscat.”
 „Mere ca dracu-n popă.”
 „Sede ca dracu pă bani.”
 „Cîț draci în iad, și mai mult cu unu.”
 „Ațta be pînă ce stă dracu pup.”
 „Îi dracu la icoane.”
 „Numa nu-i lucru curat.”
 „Dîn drac, drac să face.”
 „Ducă-să pustiii!”
 „L-o dus Zbenga.”
 „Ducă-l Mamonii!”
 „Rîde uom dă uom și dracu dă noi.”
 „Îi a dracului.”
 „Trăiește ca-n sînu lui Avram.”
 „S-o uărtăcit cu Zbenga.”

Note

1. Cu ocazia celui de-al XIV-lea Simpozion al Cercetătorilor Români din Ungaria, care a avut loc la 27 noiembrie 2004, au fost prezentate cîteva fragmente din studiul de față. (Nota autoarei)
2. Marian, Simion Florea, *Înmormîntarea la români*, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1995, pag. 286.
3. Informatoare Iuliana Nicula, născută Rediș (1933-2001) din Chitighaz
4. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915-1993) din Chitighaz
5. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900-1990) din Otlaca-Pustă
6. Geniile sînt acele spirite divine prezente în toate mitologiile, care îndeplinesc funcții ocrotitoare și sfătuitoare. (Nota autoarei)
7. vezi Iov 4, 18 (Nota autoarei)
8. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914-1999) din Chitighaz
9. Informatoare Florica Bojti, născută Sarca (1929) din Aletea
10. Olinescu, Mircea, *Mitologie românească*, Editura Saeculum I.O., București, 2001, pag. 59.
11. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914-1999) din Chitighaz
12. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915-1993) din Chitighaz
13. Informatoare Florica Bojti, născută Sarca (1929) din Aletea
14. Informatoare Maria Borbil, născută Nicula (1914-2000) din Chitighaz

15. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
16. Denumirea de ophannim este o expresie ebraică, care înseamnă „roți”. Roata, conform tradiției simbolizează puterea atotvăzătoare a lui Dumnezeu. Conducătorul grupului de îngeri, după tradiția rabinică, este îngerul Ophaniel, care are și funcția de supraveghetor al rotației Lunii.
17. Informatoare Iuliana Nicula, născută Rediș (1933–2001) din Chitighaz
18. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din localitatea Otlaca-Pustă
19. Ibidem
20. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz.
21. Informator Gheorghe Tulcan (1913–1989) din Chitighaz
22. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
23. Informatoare Florica Boiti, născută Sarca (1929) din Aletea
24. Informatoare Iuliana Nicula, născută Rediș (1933–2001) din Chitighaz
25. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
26. Rudică, Tiberiu, – Costea, Daniela, *Aspecte psihologice în mituri, legende și credințe populare*, Editura Polirom, Iași, 2003, pag. 192.
27. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1913–1993) din Chitighaz
28. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
29. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
30. Lükő, Gábor, *Creația populară și muzica*, în „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria”, 1975, pag. 33–56.
31. Ibidem
32. Informatoare Zenobia Nicula, născută Rediș (1900–1995) din Chitighaz
33. Informatoare Florica Pilan, născută Szretyko (1913) din Otlaca-Pustă
34. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
35. Informator Gheorghe Nicula (1927) din Chitighaz
36. Informator Gheorghe Tripon (1927–2006) din Chitighaz
37. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
38. Informatoare Florica Pilan, născută Szretyko (1913) din Otlaca-Pustă
39. Informatoare Florica Bojti, născută Sarca (1929) din Aletea
40. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz. De la aceeași informatoare am aflat că „*Dacă on prunc s-o născut cu dinț în gură, să zice că atunci, când a fi mare tăte le-a ști și la oricare lucru dă care întrebi a ști să răspundă.*” De aici putem deduce că acești copii erau posesorii unor puteri miraculoase din cauza colaborării lor cu forțele malefice.
41. Informatoare Florica Pilan, născută Szretyko (1913) din Otlaca-Pustă
42. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
43. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
44. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
45. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
46. Informator Gheorghe Tripon (1927–2006) din Chitighaz
47. Pamfile, Tudor, *Mitologie românească*, Editura ALLFA, București, 1997, pag. 34–35.
48. Denumirea provine din expresia „*nfl*” care înseamnă „a fi aruncat/împins jos”.
49. Pamfile, Tudor, op. cit., pag. 469.
50. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
51. Marian, Simion Florea, *Sărbătorile la români*, vol. I. Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, pag. 7.
52. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994, pag. 253.
53. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
54. Informator Gheorghe Tulcan (1913–1989) din Chitighaz
55. Informatoare Iuliana Nicula, născută Rediș (1933–2001) din Chitighaz

56. Informator Gheorghe Nicula (1927) din Chitighaz
57. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
58. Azazel a fost cel care a învățat oamenii să făurească săbii și spade și să prelucreze metalele, fapt căruia i se datorează și comparația acestuia cu Prometeu.
59. Informatoare Maria Borbil, născută Nicula (1914–2000) din Chitighaz
60. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
61. Informatoare Florica Bojti, născută Sarca (1929) din Aletea
62. Borza, Lucia, „*Asta nu-i minciună...*”. *Credințe și superstiții din Chitighaz*, in *Izvorul Revistă de etnografie și folclor*, 1984/2, Giula, pag. 25.
63. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
64. Informatoare Florica Bojti, născută Sarca (1929) din Aletea
65. Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995, pag. 584–585.
66. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
67. Informator Gheorghe Tripon (1927–2006) din localitatea Chitighaz
68. Informator Gheorghe Tripon (1927–2006) din Chitighaz
69. Informatoare Sofia Szretyko, născută Samfira (1929) din Aletea
70. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
71. Informatoare Zenobia Nicula, născută Rediș (1900–1995) din Chitighaz
72. Informatoare Florica Tulcan, născută Nicula (1915–1993) din Chitighaz
73. Informatoare Sofia Muntean, născută Șimonca (1914–1999) din Chitighaz
74. Informator Gheorghe Tripon (1927–2006) din Chitighaz
75. Informatoare Maria Borbil, născută Nicula (1914–2000) din Chitighaz
76. Informatoare Sofia Szretyko, născută Samfira (1929) din Aletea
77. Informatoare Florica Pilan, născută Szretyko (1913) din Otlaca-Pustă
78. Informatoare Zenobia Gabor, născută Rediș (1900–1990) din Otlaca-Pustă
79. Ibidem
80. Arius a fost un presbiter alexandrin, care a încercat o reformă religioasă, clasificată de teologia oficială drept erezie. Pentru acesta Dumnezeu este etern și nenăscut, celelalte ființe însă sînt doar creaturi, chiar și Iisus Cristos. Punctul de atracție a doctrinei sale a fost ideea că ființa lui Dumnezeu poate fi înțeleasă și explicată și de oamenii simpli.
81. *A szellem, test, lélek és a föld képes enciklopédiája*, Editura Édesvíz, Budapesta, 1999.
82. Cartea lumii (Liber Mundi) este prezentă în mitologia numeroaselor popoare. Ea este deținătoarea tainelor universului și se află, de cele mai multe ori, în posesia cosmocreatorului. (Nota autoarei)
83. În tradiția medievală sînt frecvente metaforele: grădină-biblioteca, copac-carte, frunze-pagini, carte-hrană, astfel că gustarea fructului oprit este echivalent cu dobîndirea cunoașterii prin devenirea posesorului *Cărții secretelor*. (Nota autoarei)
84. În limba ebraică Bab-El înseamnă *Poarta lui Dumnezeu*, iar Bab-Ilîn *Poarta Divinității*. (Nota autoarei)
85. Kriwaczek, Paul, *Zarathusztra nyomában, Az első próféta és az eszmék, amelyek megváltoztatták a világot*, Editura Goold Book, Debrecen, 2002, pag. 266.

Bibliografie

- Abd ar-Rahim ibn Ahmed al-Kádi imám, *Az iszlám halottoskönyve*, Editura Farkas Lőrinc Imre, 2003
- A Biblia világa*, Editura Minerva, Budapesta, 1981
- Antibrüstul*, Editura Polirom, Iași, 2000
- A szellem, test, lélek és a föld képes enciklopédiája*, Editura Édesvíz, Budapesta, 1999

- A Talmud Könyvei*, Editura Paginarum, Budapesta, 1997
- Bădiță, Cristian, *Manual de anticristologie. Studii, dosar biblic, traduceri și comentarii*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Bernea, Ernest, *Cadre ale gândirii populare*, Editura Cartea Românească, București, 1985
- Beszélgetések Bibliáról, Mítoszok és legendák a Bibliában*, Editura, Minerva, Budapesta, 1984
- Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Londra, 1965
- Borza, Lucia, „Asta nu-i minciună...”. *Credințe și superstiții din Cbitighaz*, în *Izvorul*, Revistă de etnografie și folclor, 1984/2, Giula, pag. 25-35.
- Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1994
- Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, Editura Enciclopedică, București, 1996
- Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994
- Ghinoiu, Ion, *Obiceiuri populare de peste an*, Dicționar, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997
- von Glassenapp, Helmuth, *Az öt világvallás*, Editura Gondolat, Budapesta, 1984
- Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995
- Korán*, Editura Helikon, Budapesta, 1987
- Kriwaczek, Paul, *Zarathustra nyomában, Az első próféta és az eszmék, amelyek megváltoztatták a világot*, Editura Gold Book, Debrecen, 2002
- Larousee, *Dicționar de civilizație iudaică*, Editura Universului Enciclopedic, București, 1997
- Larousse, *Dicționar de civilizație musulmană*, Editura Universului Enciclopedic, București, 1997
- Lükő, Gábor, *Creația populară și muzica*, în *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria*, 1975, pag. 33-56.
- Marian, Simion Florea, *Mitologie românească*, Editura Paideia, 2000
- Marian, Simion Florea, *Înmormântarea la români*, Editura „Grai și suflet – Cultură națională”, București, 1995
- Marian, Simion Florea, *Sărbătorile la români*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997
- Moldován, Gergely, *A magyarországi románok*, Budapesta, 1913
- Niculiță-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român*, vol. I-II, Editura Saeculum I. O., București, 1998
- Nikula, Stella, *Nașterea la românii din Ungaria*, în *Annales'96*, Giula, 1996
- Nikula, Stella, *Folclorul obiceiurilor calendaristice la românii din Ungaria* (Teză de doctorat), Cluj-Napoca, 1999
- Nikula, Stella, *Meteorologie populară la românii din Ungaria*, în *Annales* 2000, pag. 154–218.

Oișteanu, Andrei, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Editura Polirom, Iași, 2004

Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, Editura Saeculum I.O., București, 2001

Pamfile, Tudor, *Mitologie românească*, Editura ALLFA, București, 1997

Rudică, Tiberiu, – Costea, Daniela, *Aspecte psihologice în mituri, legende și credințe populare*, Editura Polirom, Iași, 2003

Simon, Róbert, *A Korán világa*, Editura Helikon, Budapesta, 1987

Újváry, Zoltán, *Jocul turcii la românii din Ungaria*, în *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria*, 1975, pag. 11–32.

Vallástörténeti kislexikon, Editura Kossuth, Budapesta, 1983

Zohar – Ragyogó fény, Editura Farkas Lőrinc Imre, 1997

Elena Rodica Colta

Petrecerile de femei – reminiscențe ale unor vechi mistere ale bătrânei Europe

Este deja un lucru cunoscut că cercetările etnologice nu se pot opri la simpla inventariere a tradițiilor unui popor, pentru că acesta nu a trăit niciodată într-o izolare perfectă, oricât de închise au fost comunitățile tradiționale țărănești în trecut. O dovadă a contactelor culturale sunt tocmai similaritățile de tradiții și chiar anumite repertorii de elemente populare, reprezentări, obiceiuri, care la o cercetare se dovedesc comune mai multor popoare, fie datorită aceluiași strat arhaic, precreștin, fie datorită anumitor interferențe și preluări intervenite în urma conviețuirii îndelungate a unor popoare într-un teritoriu, în cazul nostru, Europa Centrală.

Referindu-se la această modalitate de abordare a tradițiilor, Petru Caraman, unul dintre cei mai prestigioși comparatiști români din trecut, susținea că „*doar juxtapunând faptele etnografice românești cu cele ale altor națiuni și analizându-le ne vom lămurii în ce măsură ne apropiem sau ne depărtăm de alte popoare, dând progresiv la iveală ceea ce avem comun sau necomun cu ele.*”¹

Desigur că interpretarea acestor elemente comune necesită multă prudență și o bună cunoaștere a moștenirii culturale tradiționale, pentru a nu atribui unor eventuale preluări o vechime nemeritată sau, dimpotrivă, pentru a nu taxa drept o simplă influență, unele practici care au în spate stratul precreștin.

Pornind de la aceste premise, ne-am propus să analizăm un asemenea obicei ce pare să coboare spre straturile păgâne, și anume cel al „*petrecerilor de femei*”, înregistrat pe un areal larg european, care îi include atât pe români și sârbi, cât și pe șocați, bunevați, ucraineni, ruși, maghiari, slovaci, cehi, moravi, și germani, semn că într-un trecut greu de precizat această practică ritualică a excesului a fost una generală.

În ciuda denumirilor diferite, *petrecerea femeilor* s-a ținut la toate aceste neamuri, într-o singură zi din an, la o anumită „dată” – noaptea de Bobotează și ziua de Sf. Ion sau luna de la începutul postului la românii din Moldova și sârbi, Duminica Tomii la ucrainieni și ruși – adică într-un interval de timp de curățare sau de dinaintea curățării sufletului și trupului prin post și rugăciune, înscriindu-se din acest punct de vedere, după Marcel Mauss,² în seria riturilor de purificare.

Din perspectiva lui Gluckman practicile semnificative săvârșite în timpul acestor petreceri s-ar putea înscrie în grupul riturilor de răzvrătire care răstoar-

nă temporar ordinea, în cazul acesta cea a societății patriarhale, pentru a o restabili mai bine.³

Înainte de a trece însă la alte interpretări să vedem, concret, cum s-a desfășurat acest obicei la români, etnie care ne interesează în mod special în această lucrare.

În tradiția românească, acest gen de petrecere s-a conservat în trei forme diferite, dar care au în esență aceeași finalitate. O primă formă și cea mai lungă ca durată este atestată în sud-estul României (Ialomița, Constanța, Buzău) sub numele de *Iordănitul femeilor*, *Tontoroiul femeilor* sau *Ziua Femeilor* și are loc în noaptea și în ziua de Sf. Ion (7 ian.).

Ion Ghinoiu definește Iordănitul femeilor, pe care îl asociază cu anticele manifestări dionisiace, drept „o petrecere zgomotoasă, cu manifestări orgiastice a femeilor măritate.”⁴

Tot el, pornind de la răspunsurile primite la chestionarele lui Hasdeu, descrie desfășurarea acestui obicei, în felul următor: „Femeile se adunau în cete de 7–30 de persoane la o gazdă unde aduceau alimente (ouă, făină, carne) și băutură. După ce beau și mâncau din belșug, spunând că se iordănesc, cântau, jucau, chiuiau, iar dimineața ieșeau pe drum, unde ridicau în sus bărbații ieșiți întâmplător în cale și îi duceau la râu sau la lac, amenințându-i că îi aruncă în apă dacă nu se răscumpără cu un dar, de obicei o vadră de vin. Se urcau mai multe pe o grapă trasă de celelalte femei, mergeau prin case și stropseau cu apă pe cei întâlniți etc. De ziua femeilor normele de bună cuviință ale satului tradițional erau abolite iar excesele de băutură și petrecerile peste măsură tolerate. Femeile se considerau în această zi mai tari decât bărbații și cu mai multe drepturi decât aceștia: lipseau de acasă, chefuiau, făceau ce își doreau, se distrau, fără să dea cuiva socoteală.”⁵

În Dobrogea scenariul a fost foarte asemănător cu cel din Ialomița și Buzău: „A doua zi de Sf. Ioan, toate femeile din sat se adună la o babă mai bătrână și prin consimțământ liber intră sub comanda ei. În acea zi se duc la locuința babei «șef» cu de-ale mâncării, unde se ospătează bine și apoi pleacă prin sat în chioțe și hărmălaie mare. Baba merge înainte și are în mână o cârjă. Convoiul întreg este urmat de muzicanți, în cazul nostru de cimpoieri, și se îndreaptă spre mijlocul satului, unde fac horă mare. Se întâmplă tot în acest timp un fapt cu totul interesant: în după-amiaza acelei zile, cu greu vei găsi bărbați în sat, circulând pe ulițe. Cine e prins este judecat de baba-șef și condamnat la x kilograme de țuică sau vin. Dacă cineva nu se supune sentinței pronunțate, i se ia căciula sau este dezbrăcat în pielea goală.”⁶

În ciuda unor diferențe de desfășurare, cel puțin în partea în care are loc petrecerea propriu-zisă, obiceiul românesc al Iordănitului femeilor are foarte multe elemente comune cu petrecerile de femei de la sârbi.

Un „Iordănit”, mult simplificat, este și cel din comuna Pantelimon, cunoscut sub numele de „Babindirul”. Și acesta se ține de Sf. Ion, însă după calendarul vechi.⁷

Desfășurată în ultima vreme la restaurant, „petrecerea femeilor căsătorite”

din Pantelimon, conservă încă, în memorie, secvențe din forma arhaică a acestui obicei: „Bărbatul dacă intră îl dezbrăcăm, până cum l-a făcut măsă”.⁸

Revenind însă la scenariul Iordănitului de odinioară, celelalte elemente comportamentale, diurne, consumate pe ulițele satului, se regăsesc și în petrecerile femeiești urcainene și rusești, care se țin de Sf. Toma⁹, unde potrivit tradiției „femeile ies pe stradă, bând și cântând iar bărbații pe care îi prind îi eliberează doar dacă plătesc. În unele sate mai izolate femeile dezlănțuite nu se sfiau să tragă după bărbații care se încumetau să iasă pe uliță și pantalonii.”¹⁰

A doua variantă de petrecere a femeilor este proprie nordului Moldovei. Față de prima formă de petrecere, aceasta are loc în cu totul alt timp, și anume în cea de a doua zi a Filipilor de iarnă, care cade luni, la Lăsata Secului de Postul Mare, ca și la sârbi.

Conform tradiției, în această zi nu lucrează nimeni, nelucratul fiind ținut pentru „Filipia”. Se spunea că femeia (Filipia) e rea, pentru că a trecut bărbatul înaintea ei.

Potrivit răspunsurilor primite de Th. D. Speranția în 1907, la chestionarul de sărbători păgânești, „femeile cinstesc mult această sărbătoare, bând rachiu la cârciumă, spunând că cinstesc pe femeie (Filipia), pentru ca să le crească cânepa peste an.”¹¹

Cum vedem, în satele din nordul Moldovei, femeile petrec, ca și la sârbi, în prima luni de Lăsata Secului, însă asocierea petrecerii și nelucrul, cu creșterea cânepii, o apropiere de „farșangul femeilor” din tradițiile slovești.

În sfârșit a treia variantă de petrecere, cunoscută sub numele de *Ciurica*, este proprie șesului dunărean, fiind atestată în trecut în fosul județ Vlașca. Față de toate celelalte variante, aceasta este plasată temporal în luna iulie și se ținea pentru vite și pentru boli (Bârsești, Olt).

Caracterizată de Gheorghe Vrabie drept „petrecere burlescă”, *Ciurica* se suprapune în unele zone, cum este Prahova, peste Iordănitul femeilor.

Același Th. Speranția ne informează, pe baza răspunsurilor primite din satul Gogeașca (Prahova), că aici „nevestele zic că aceasta este ziua lor, și în acestă zi, oamenii o cam șterg de acasă de teama ca nu cumva să-i ia la trei minute din nimic”.

În localitatea Bușteni (Prahova) circula expresia „Nu ți-e frică de Ciurică?”, imaginarul colectiv reprezentându-și *Ciurica* printr-o „femeie rea care își bate bărbatul”.

Conform tradiției din Bușteni, odinioară, de Sf. Ion se adunau mai multe femei și după ieșirea din biserică cereau fiecărui bărbat câte o „iordăneală”, câte o sumă de bani, după putere, cu care seara se adunau la un loc și făceau chef (petrecere cu mâncare, băutură și lăutari) numai între ele, fără bărbați. Aceștia le lăsau în pace de teama *Ciuricăi*.¹²

Din simpla descriere a tuturor acestor forme de petreceri este evident că ele au avut o motivație mult mai profundă decât nevoia de distracție sau de purificare prin exces.

Și aceasta cu atât mai mult, cu cât toate exemplele pe care le-am oferit,

reprezintă variante ale aceluiași obicei arhaic, cu semnificații rituale precise, de largă circulație într-un timp îndepărtat.

În favoarea unei origini arhaice pledează și etnologa slovacă Katarina Javorova, care găsește rădăcinile acestui obicei în mitologia greco-romană.

Fără a ne opri la mitologia greco-romană, care s-a cristalizat și ea pe un strat cultural mai vechi, ne propunem să încercăm să clarificăm rostul acestui obicei, pe care aceeași Katarina Javorova îl descoperă practicat în secolele XVII-XVIII și de către portughezi, francezi, spanioli, islandezi.¹³

Comparând diferitele variante de petrecere, ca mod de desfășurare ritualizată, constatăm că în fiecare din acestea au supraviețuit în timp anumite rudimente ale unor rituri, care aveau, potrivit gândirii mitico-magice a grupului ce le performa, o anumită finalitate.

Revena, adică petrecerea sârboaicelor, prin obsesiile sexuale conservate în gestică, este impregnată de un funcționalism propriu societăților primitive, în care exhibițiile sexuale teatralizate vizau, prin similitudine și magie de contact (atingere, frecare), fecunditatea.

Jocul popular al bărbieritului, la origine un rit de inițiere masculin, integrat în petrecerile femeilor, este utilizat ca o formă de „*desfacere*” a funcției bărbatului, în acest demers de abolire a ordinii patriarhale.

Cât privește modul de desfășurare al Iordănitului, acesta se desfășoară în două locații, prima parte reprezentând petrecerea, în casă, iar a doua parte, în care au loc întreceri, pe ulițele satului. Ieșirea în stradă, însoțită de răsturnarea ordinii patriarhale și de instituirea femeii ca „*mai tare decât un bărbat*”, pe care am întâlnit-o și la ucraineni și la ruși, reprezintă așa cum vom vedea mai târziu, o formă comportamentală ce vine dintr-un strat arhaic, păgân.

Dincolo de aceste reminiscențe, ce ne permit să reconstituim, din secvențe, părți din forma inițială de desfășurare a obiceiului, există în toate variantele de petrecere acea sumă de elemente comune, extrem de importante, care alături de motivație („*femeile se considerau în această zi mai tari decât bărbații și cu mai multe drepturi decât aceștia*”), ne trimit spre un arhetip.

Să detaliem.

Un prim element comun tradițiilor tuturor etniilor menționate este chiar *petrecerea* propriu-zisă, însoțită în toate cazurile de *ospăț* în care se mănâncă, se bea excesiv și se spun lucruri deocheate.

Participarea la petrecere reprezintă în toate cazurile o formă de coeziune a grupului, acea confrerie a femeilor, în care, pentru a fi acceptată trebuia să fii *femeie măritată*, să participi cu alimente și să iei parte la consumul colectiv.

Al doilea element comun, identificabil în aceste petreceri femeiești, la toate etniile, este *excesul*, marcat de însăși durata ospățului în timp, fiindcă pe tot parcursul petrecerii, adică vreme de mai multe ore, femeile consumau din abundență diferite alimente și beau, or simpla această cantitate a alimentelor îngurgitate echivalează cu o încălcare a limitelor consumului impuse de cotidian.¹⁴

S. Freud considera acest tip de petrecere cu ospăț ca fiind un exces poruncit, fiindcă după el, orice sărbătoare cuprindea în sine o vocație orgiastică.¹⁵

La rândul său, Mircea Eliade explica caracterul orgiastic al acestor petreceri cu ospăț „*prin necesitatea abolirii periodice a normelor care conduc existența profană, cu alte cuvinte, prin necesitatea de a suspenda legea care apasă ca o greutate moartă asupra obiceiurilor și de a reintegra starea de spontaneitate absolută*”.¹⁶

În sfârșit, ultimul element comun, este faptul că acest exces ritualizat – considerat necesar, motiv pentru că el reprezintă de altfel o parte importantă din scenariu – pare să aibă o finalitate purificatoare.

Diferitele forme de exhibiție teatralizată, care inițial au constituit un rit de fertilitate, și-au schimbat în timp menirea, devenind un mijloc de a produce o odihnă a trupului și a sufletului. Procedul îl găsim în antichitate la greci și el implică chiar un anumit katharsis, adică o purificare a pasiunilor, o curățare și o transformare a lor în înclinări virtuozose.

Acest schelet comun, ne îndreptățește să credem că toate variantele petrecerilor de femei, care implică secrete și inițieri, refac, mai mult sau mai puțin complet, un vechi scenariu, ce ne trimite cu gândul la cultura vechii Europe matriarhale.¹⁷

Fără a coborî atât de adânc în timp, Gheorghe Vrăbie a sesizat și el caracterul sărbătorii, ca fiind unul de vârstă și sex, considerând-o ca o „*sărbătoare a femeilor căsătorite*”.

Maria Gimbutas¹⁸, referindu-se însă la arhaica religie europeană construită pe cultul zeităților feminine, consideră că aceasta a supraviețuit parțial, fiind transmisă pe durată lungă de bunica și mama familiei.

Dacă acest lucru este adevărat înseamnă, că această confrerie a femeilor din zilele noastre, care se adună anual, și care își îngăduie anumite libertăți rituale, ca rudimente dintr-un mister uitat, reprezintă o supraviețuire a vechilor societăți secrete feminine, acele *Weiberbünde*, cum le numește Mircea Eliade, cu aderențe într-un trecut foarte îndepărtat matriarhal.

Referindu-se de altfel la arhaicele societăți secrete feminine, Eliade recunoaște urmele misterelor practicate de acestea, ca fiind conservate în anumite tradiții ale Europei.

În acest sens, citându-l pe antropologul vienez Richard Wolfram, el menționează un obicei al femeilor din satele de la nord de Schleswig: „*La vestea nașterii unui copil, femeile din sat se comportă ca niște nebune: se îndreaptă spre casa celei care a născut, dansând și țipând; dacă întâlnesc bărbați, le smulg părările și le umplu cu balegă; dacă întâlnesc o căruță, o fac bucăți și dau drumul calului (se ghidează aici reacția feminină împotriva muncii bărbaților). Când toate femeile s-au adunat la casa celei care a născut, începe o cursă frenetică prin sat: femeile aleargă în grup ca menadele, urlă, strigă urale, pătrund prin case, beau și mănâncă tot ce găsesc, dacă întâlnesc bărbați, îi obligă să danseze.*”¹⁹

Recunoaștem cu surprindere aici, motivații și forme de comportament pe care le regăsim și în obiceiul românesc al Iordănitului femeilor.

Tot pentru a demonstra prezența unui posibil inventar arhaic de

comportamente feminine, ce ne trimit spre mistere, Eliade mai preia de la Richard Wolfram, o informație transmisă de un călugăr, referitoare la un obicei, atestat în secolul al XIII-lea în Danemarca, care se desfășura în casa femeii ce a născut: „Femeile se adunau la cea care a născut și confecționau, urlând și cântând, un manechin din paie pe care-l botezau Boul. Două femei îl luau între ele și, cu gesturi lascive, dansau cu el. La sfârșit strigau: Să se cânte pentru Bou! O femeie începea să cânte cu voce joasă și răgușită, pronunțând cuvinte teribile.”²⁰

Eliade consideră ritualul mai complex iar dialogul cu Boul ca având un sens de mister.²¹

Și de data aceasta, în modul de utilizare, din timpul dansului lasciv, al manechinului de paie construit de femeile din Danemarca veacului al XIII-lea, găsim unele asemănări cu gesturile de frecare și mângâiere a manechinului reprezentând bărbatul din Revena, semn incontestabil că atât obiceiurile nordice legate de secretul maternității, cât și petrecerile de femei, în care pentru un timp limitat vechea ordine matriarhală este reinstaurată, au o origine comună.

Într-adevăr, sintetizând putem spune că petrecerile de femei care mai erau încă practicate în satele din Europa Centrală în urmă cu 50 de ani, sunt reminiscențe ale unui vechi cult al femeii, fiindcă gestica și comportamentul în aparență obscen al performerelor, din toate variantele prezentate, au de fapt o semnificație mult mai profundă, rituală, ce trebuie pusă în legătură cu misterul nașterii și al sexualității – mister determinat nu atât de fenomenul natural al nașterii cât de revelația sacralității feminine, adică de percepția solidarității mistice care există între viață, femeie, natură și divinitate.

Eliade a omis însă din acest circuit, un element: legătura dintre viață, femeie și moarte. Să nu uităm că nou-născuții vin din „tărâmul strămoșilor” și că nașterea, la fel ca și moartea, implică deschiderea urmată de închiderea coridorului de trecere între cele două lumi.

După unii antropologi, lumea și alteritatea (lumea de dincolo) sunt într-un raport interior-exterior, al cărui model este însuși trupul femeii. Din acest punct de vedere, sexul este asociat în mod intim morții. Fertilitatea însăși este într-o relație directă cu lumea morților, Căii lui Săn-Toader nefiind altceva decât spirite ale morților, care ies din mormânt, sunt hipersexuali, omoară și violează femeile, dar aduc prosperitate celor vii.²²

Ideea este una veche, Dumezil semnalând cu multă vreme înainte legătura cailor, ca și a majorității măștilor animaliere, cu femeile. El vorbește chiar despre corporații magice cu rol de inițiere²³, care practică o violență sexuală în cursul unor ritualuri.

Această relație fecunditate–moarte, a fost și ea activată prin rituri speciale de societățile secrete de femei, din care rudimente s-au conservat într-o formă rară de petrecere, identificată într-o singură localitate cu populație românească din Ungaria, și anume în satul Micherechi.

Femeile din această localitate obișnuiau să țină, odinioară, în prima luni după

Duminica Tomii, de Paștile Morților, „*păștițale*”. Chiar dacă această întâlnire a femeilor ne trimite cu gândul la un cult al morților, în modul de desfășurare a obiceiului recunoaștem anumite elemente ce amintesc de petrecerile prezentate anterior. Și aici femeile se adunau dimineața la o casă și beau țuică. Bărbații nu aveau voie să participe. Erau admiși numai 2–3 vârstnici (bărbați care nu mai erau bărbați, care nu mai concureau femeia ca autoritate), pe post de paharnici. În timp ce beau, femeile rosteau următoarele cuvinte : „*Doamne, iartă-i pă morț și-i hodinește și ne trăiește pă noi.*” Puterea cuvintelor restabilește anual circuitul moarte–viață, intermediat de femeie prin misterul nașterii.

Micherecheni în anii 1960

Micherecheni în anii 1940

Această revelație, consideră Mircea Eliade, este una de ordin transpersonal: de aceea se exprimă în simboluri și se actualizează în ritualuri.

Desigur că vechile confrerii feminine au dispărut încetul cu încetul, la fel cum au avut loc nu numai masive pierderi, ci și anumite ajustări ale acestor tradiții ale misterelor.

Petrecherile de femei, la care ne-am referit, reprezintă în acest sens unele dintre ultimele exemple de reuniuni secrete comportând rituri orgiastice, adică ceremonii legate de misterul fecundității, care leagă cele două lumi.

Note

1. Petru Caraman, *Descolindatul în Orientul și Sud-Estul Europei*, Ed. Universității Al. I. Cuza, Iași, 1997, p. XXVII.
2. Claude Riviere, *Socio-antropologia religiilor*, Ed. Polirom, Iași, p. 87.
3. Ibidem, p. 94.
4. Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an*. Dicționar, Ed. Fundației Culturale Române, Buc., 1997, p. 88.
5. Ion Ghinoiu, *Zile și mituri. Calendarul țaranului român*, Ed. Fundației Pro, 1999, p. 24–25.
6. Ion Chelcea, *Neam și Țară*, p. 100–102, în Chestionarul de Folclor din Cluj.
7. După calendarul vechi Sf. Ioan Botezătorul cade în 21 ianuarie.
8. Explicație oferită reporterului PROTV de o localnică, pentru știri.
9. Ondrej Krupa, *Kalendárne obyèaje, III*, Békésska Caba, 1998, p. 76.
10. Ibidem
11. Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, Ed. Paideia, Buc., p. 89.
12. Gheorghe Vrabie, *De civitate rustica*, Buc., 1999, p. 192.
13. Jávör Katalin, *Asszonyfarsang Mátraalmáson*, în Népi Kultúra-Népi Társadalom, Budapest, p. 265–294.
14. Ofelia Văduva, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, Ed. Enciclopedică, Buc., 1996, p. 188.
15. S. Freud, *Totem și tabu*, în Opere, I, Ed. Științifică, Buc., 1991, p. 148.
16. Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, Ed. Univers enciclopedic, Buc., 1998, p. 223.
17. În milenii IV-III î.e.n civilizația matriarhală a Vechii Europe este înlocuită de populațiile indo-europene cu o civilizație patriarhală dominată de zeități masculine.
18. Maria Gimbutas, *Civilizație și cultură*, Ed. Meridiane, Buc., 1989.
19. Richard Wolfram, *Weiberbünde* (Zeitschrift für Volkskunde, 42, 1933) p. 143.
20. Ibidem, p. 144.
21. Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, Ed. Univers enciclopedic, Buc., 1998, p. 224.
22. Radu Drăgan, *Lumi răsturnate*, Ed. Paideia, București, 2000, p. 74.
23. Georges Dumezil, *Le problème des centaures. Etude de mythologie comparée indo-européenne*, Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1929, p. 26; 228-230.

Irina Garami

Culesul viei la Săcal

Pînă în anul 1945, viticultură, pomicultură nu a existat în sat. *Ordinul numărul 600/1945*, emis de Guvernul Provizoriu Național de la Debrecen, a făcut posibilă desființarea proprietăților domnești și împărțirea pămînturilor.

Pentru împărțirea pămînturilor din sat s-a format o comisie, în frunte cu Tóth András. Potrivit hotărîrii sătenilor cu această ocazie s-a propus comisiei *formarea unei vie*. În acest scop, adică pentru a exista în sat viticultură, în primul rînd *vie*, din moșia lui Mártonffy Barna s-a împărțit între cei cca. 150 de locuitori ai comunei un teritoriu cu o suprafață de 400 m pătrați.

Înainte de aceasta, doar în grădinile săcălenilor erau pomi, mai ales pruni, vișini, nuci. Viță-de-vie nu se prea cultiva. Creșteau niște butuci în fața caselor, în curte, drept umbrar. Prin urmare locuitorii nu au avut cunoștințele necesare și nici experiențe suficiente în cultivarea viței-de-vie. Astfel cultivarea începuse fără tradiții. Pentru plantare au fost aduse din satele învecinate *coarde de vie* de tot felul.

Despre **plantarea** viței-de-vie informatorii au povestit următoarele:

„În primul an am plantat pã un teritoriu mai mic. Am făcut șiruri pentru butuci, în jumătatea teritoriului am format umbrar de viță. În amîndouă capetele or fost pomi.”

„Plantarea o făceau foarte simplu. Cu un sfredel și cu un resteu făceam o gaură la o distanță de 80–100 cm. Puneam în fiecare gaură o coardă de vie, le udam puțin și înfundam gaura bătînd pãmîntul cu piciorul sau cu măciuca. Plantarea se făcea primăvara, cînd coardele de viță, nu erau încolțite și după ce butucul era tuns.”

„Era mult lucru în vie. Cînd butucul o crescut, la fiecare butuc băgam on par. De par legam loazele, crengile, mlădițele crescute pe butuc. Cîrceii trebuiau culeși mereu.”

„Pãmîntul dintre șiruri era săpat de mai multe ori. Butucul toamna era astupat la rădăcină cu pãmînt și cu frunze. Primăvara era destupat. Între rîndurile de umbrar de viță erau semănate diferite plante, ca: burgandăi, fasole, varză.”

Fazele de lucru, așa cum își amintesc oamenii, au fost următoarele:

„Primăvara am început cu destupatul butucului, urma tunsul, tăiatul crengilor, după încolțire legarea loazelor, sulfatarea, culesul, astuparea butucului.” (Dintre aceste faze unele se repetau, de ex. sulfatarea și ruperea cîrceilor.)

Cu timpul, sătenii s-au deprins cu meșteșugul cultivării viței-de-vie. Au observat că tunsul, tăiatul coardelor de vie cere mare atenție. Așa îmi spuneau că: *„coardele de viță au fost tunse scurt, pe două ochiuri”*. Unul de la altul și din cărți au învățat metodele și felurile de sulfatare. În via din Săcal au fost răspîndite

Culesul viei, Săcal, anii 1960

și cultivate următoarele soiuri de struguri: Kadarka, Ezerjő, Hárslevelű, Ottelo, Noa.

Lunile septembrie și octombrie erau lunile **culesului**. Strugurii erau culeși de membrii familiei, dar le veneau în ajutor și vecinii, rudele invitate și prietenii. Însă, înainte de cules trebuiau pregătite „*hîrdăurile de vin*” și toate uneltele de lucru necesare: coșurile, mașina de măcinat, teascul ș.a.m.d. Neavînd nici cramă, nici pivniță, după cules, prelucrarea strugurilor se făcea acasă în curte, „*în ocol*”. În ziua culesului, coșurile în care strîngeau strugurii erau duse la vie cu carul. „*Lucrașii*” mergeau pe jos. Ajungînd la vie, fiecare și-a luat un șir și a început să culeagă ciorchinii de pe butuci. Strugurii culeși erau strînși în coșuri și erau transportați acasă. Ciorchinii de struguri nu erau separați după soi și după culoare. Toate soiurile se strîngeau și se măcinau împreună, așa „*învăluit*”. Pentru „*lucrași*” se serveau la masă verde „*colaci*” și băutură. „*Colacul gol, proaspăt, mîncat cu struguri în ziua culesului e cel mai bun!*”

După terminarea culesului, toți „*lucrașii*” erau invitați la o masă comună. De obicei se pregătea tocană de „*vaie*” (oaie).

„*La noi szüretu fără tocană de vaie e ca mireasa fără șlaier (voal de mireasă). Tocană de vaie nu se fierbe în tăta zî! Nici șlaierul nu-l poartă mireasa în tăta zî!*”

După-masă urma **prelucrarea** strugurilor.

„*Măcinatul și presarea o fac bărbații. Cîndva, la început, pînă nu aveam mașini toate lucrurile le făceam cu mîna.*”

„*Puneam strugurii într-o straiță și presam într-o oală sau într-un vas mare, pînă ieșea din struguri zama. Cine avea mai mulți struguri îi puneam într-un hîrdău special, găurit la fund și cineva călca cu piciorul, zama curgea pe gaură.*”

„*Zama*” primită după presare o puneau în hîrdăuu de vin. După trei săptămîni de cloctire – cînd se face vin – lichidul devine curat, limpede. Lichidul curat (vinul) se pune în hîrdăul de vin în care va fi rezervat.

„*La început am avut niște demijoane. N-am avut loc unde și le ținem. Am și pățit odată. Tot am amînat gustarea pe urmă am aflat că iaga s-o spart. Așa e: fiecare om învață din paguba sa!*”

Vinul produs a fost consumat în familie, de rude, de prieteni. Livada, via din sat, ca vie, a funcționat pînă-n anii 1970, cînd pămînturilor li s-a dat o altă destinație. În prezent numai locul se numește „*szőlőskert*”. În comunitate circulă însă și acum povestiri legate de vin. Prezentăm o asemenea povestire, auzită de la Maria Laczkó (născută Isai).

„*Cînd tate lucrurile s-o gătat pe cîmp, bătrînii își petreceau timpul cu tîniăzlit și să jucau d-a cărțile. Așa era și în zua cînd vine la noi unchiu Broscoi, fratele li tata bun și un vecin. Ii tri inși șideu la masă cu pipa-n gură și să jucau. După un timp era așa fum care s-o putut tăia.*

– *Măi Imre, zîce maica bună. Duceți-vă afară d-aice în chindă sau în chinduță. Nu vezi că nu videm de fum?!*

– *Noa, bine, merem atunce în chinduță. Cîte-odată bunicu se mai întorce în chindă și se uita înlontru. De cîte ori vine era mai vigan și ne spunea ceva-ceva.*

Culesul viei, Săcal, anii 1960

Pe cînd era vreme de plecare s-o dus maica bună și vadă că să îndăluiesc sau nu bătrîni.

Ne povestea maica bună că unchiu Broscoi n-o putut să steie sus or cum o prăbălit. Vecinu cînd o văzut pe maica bună s-o dat la horit, și bore „De-ar fi mîndra-n deal la cruce...”. I-am jurat și i-am suduit întrebînd:

– Ce-i cu voi? Ii numai rîdeau!

– Noa, nu-i bai, oi ști io dîr ce au așe voie bună! Maica bună s-o dus în cămară să șpioneze lucrurile. S-o uitat la butoaiele de vin și la hîrdău dar nu s-o văzut nimic, o găsit toate lucrurile la rînd. Dar tot s-o gîndit. Ceva nu-i bine. În altă zi s-o dus iară în cămară. Uitîndu-se afară, vede că tata bun mere în cămăruță. De văzut n-o văzut nimica dar o simțit mirosul vinului. Și ce-o aflat, un fir de trestie. S-o gîndit, oare de inde are miros de vin. Cînd s-o uitat la pămînt o văzut niște stropuri înaintea unui sac, în care era tenti fărîmat. Sacul era dezlegat și cucuruzul era aranjat. Cînd o băgat mîna în sac o găsit iaga cu vin. De bucurie a strigat una și l-o cotate pe bunicu, cu trestia și cu iaga-n mînă.

– Noa! Ai gîndit că mă poți celui? Da ce gîndești? Așe trebuie și faci?! Ai început hîrdăul fără știrea me! N-ai putut aștepta pînă la Crăciun! se certa maica bună cu tata bun.

Maica bună l-a mai înjurat pe tata bun care se gîndea pe o altă metodă. Nouă ne zîcea întruna: așa ceva n-am văzut și n-am știut în viața me, că cu trestia se poate lua vin din hîrdău. Oi prăbăli și io! Pînă acuma ș-așe știam că firu de trestie împuns în pămînt, la locul unde e cîrțița gonește cîrțițele. Amu știu că nu numai cîrțița fuje de glasul trestiei, ci și vinul fuje, pe el afară din hîrdău dacă îl sug. Videți! Iară am învățat ceva!”

Informatori

Maria Laczkó (născută Isai), 1939

Petru Bodnár, 1929

Viola Vásárhelyi (născută Juhász), 1928

Ernő Juhász, 1929

Culesul viei, Săcal, anii 1960

Cuprins

BERÉNYI Maria	
Folclorul revistelor Familia și Șezătoarea.....	3
NIKULA Stella	
Despre îngeri... puțin altfel.....	17
COLTA Elena Rodica	
Petrecerile de femei – reminiscențe ale unor vechi mistere ale bătrânei Europe.....	57
GARAMI Irina	
Culesul viei la Săcal.....	65

Típarul: Mozi Nyomda Bt., Békéscsaba
Ügyvezető: GARAI György